

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Praha 2007

Martina Hrdličková

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Bakalářská práce

Postavení ženy v komunitě čečenských uprchlíků

Position of the woman in the community of the chechen refugees

**Katedra:
Učitelství**

**Studijní obor:
Sociální pedagogika**

**Forma studia:
Prezenční**

**Vedoucí práce:
Mgr. Marie Šafaříková**

**Autor:
Martina Hrdličková**

Praha 2007

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Marii Šafaříkové za odborné vedení a pomoc, kterou mi poskytla při vypracování mé bakalářské práce, a všem pracovníkům občanského sdružení Berkat, kteří mi byli též nápomocni a zejména velkou oporou.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 21. 7. 2007

Martina Hrdličková

Anotace v jazyce českém

Cílem mé bakalářské práce je seznámení se situací čečenských uprchlic, zejména pak s jejich současným postavením v naší společnosti.

Má práce je zcela standardně zpracována ve dvou hlavních částech - teoretické a praktické části. **Teoretickou část** jsem rozdělila na tři hlavní kapitoly – uprchlictví, Čečensko a občanské sdružení Berkat. **Praktická stránka mé práce** má části dvě. První kapitola pojednává o multikulturních ženských skupinách, aktivitě, již se v komunitním centru Berkatu pravidelně účastním, druhá, poměrně rozsáhlejší kapitola obsahuje čtyři případové studie. Základní metodou použitou v těchto studiích je dotazování technikou polostandardizovaných rozhovorů zaměřených na současné postavení čečenských žen.

Anotace v anglickém jazyce

The aim of my dissertation is the familiarization with the situation of Chechen refugees, especially then with their contemporary status in our society.

My dissertation is elaborated in two main parts – the theoretical and practical sections. **The theoretical section** is divided into three main chapters – refugees, Chechnya and civil association Berkat. **The practical section** of my essay has two parts. The first chapter refers to multicultural female groups and activity that I regularly run in the community center Berkat. The second chapter, notably more extensive one, includes four case studies. The basic method used in those studies was questioning by the technique of semi-standardized interviews that were focused on the current status of Chechen women

Klíčová slova v češtině

uprchlík, azyl, Čečensko, občanské sdružení Berkat, ženská multikulturní skupina, postavení ženy

Klíčová slova v angličtině

refugee, asylum, Chechnya, ářčáár civil association Berkat, multicultural female group, position of the woman

OBSAH

Úvod.....	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Úvod do problematiky uprchlictví.....	10
1.1 Uprchlíci ve světě a v České republice.....	10
1.2 Vývoj právního systému.....	11
1.2.1 Úmluva o právním postavení uprchlíků.....	11
1.2.2 Definice uprchlíka.....	12
1.3 Vývoj azylové politiky ČR po roce 1989.....	12
1.4 Azylová procedura v ČR.....	14
1.4.1 Azylové řízení.....	14
1.4.2 Důvody udělení azylu.....	16
1.4.3 Doplnková ochrana.....	17
1.4.4 Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu.....	17
1.5 Organizace zabývající se uprchlíky.....	18
1.5.1 Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU).....	18
1.5.2 Poradna pro uprchlíky (PPU).....	18
1.5.3 Asociace uprchlíků v ČR.....	18
1.5.4 UNHCR.....	19
1.6 Sociální práce s uprchlíky.....	19
2. Čečensko.....	23
2.1 Základní informace o Čečensku.....	23
2.2 Čečenci.....	23
2.3 Historické události do roku 1991.....	24
2.4 Rusko – čečenský konflikt.....	25
2.5 Postavení čečenské ženy v rámci čečenských tradic.....	28
3. Občanské sdružení Berkat.....	30
3.1 Vznik Berkatu.....	30
3.2 Berkat v Čečensku.....	30
3.2.1 Centrum pro rodinu v Grozném – komunitní centrum Doež'1.....	31
3.2.2 Přátelská pomoc rodinám v Grozném.....	31
3.2.3 Maršo.....	32
3.3 Inbáze – komunitní centrum pro migranty.....	33
3.3.1 Ethnocatering.....	33
3.3.2 Dobrovolnické centrum.....	34
3.3.3 Multikulturní skupiny.....	36
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5. Multikulturní ženské skupiny.....	38
6. Případové studie.....	41
6.1 Tamara.....	42
6.2 Rumisa.....	47
6.3 Roseta.....	51
6.4 Fatima.....	56
7. Shrnutí poznatků případových studií.....	60
Závěr.....	63
Seznam pramenů a literatury.....	66
Summary.....	68

Úvod

Při volbě tématu mé bakalářské práce jsem přemýšlela zejména o svých možnostech, jež by mi usnadnili psaní praktické části. Zvažovala jsem, jaká sociální oblast je mi natolik známá, abych mohla využít svých zkušeností k tvorbě pokud možno kvalitní práce. V té době jsem již působila jako dobrovolník v občanském sdružení Berkat, a neboť mne tato aktivita velmi oslovila, rozhodla jsem se zaměřit svou bakalářskou práci právě tímto směrem. Tato volba byla podepřena mnoha důvody. Můj zájem o oblast uprchlictví byl tedy pouhým odrazovým můstkem.

Občanské sdružení Berkat sdružuje velmi dobrý kolektiv zaměstnanců doplněný o nespočet dobrovolníků, kteří vytváří opravdu příjemné zázemí pro spolupráci. Tento fakt mi poskytl vědomí jistoty, že v případě potřeby budu mít vždy možnost obrátit se na příslušnou kompetentní osobu, jež mi bude důvěryhodným poradcem. Chtěla jsem však, aby má práce nezanikla ve štosech ostatních se stále obměňujícími se názvy, a proto jsem se rozhodla podrobit širokou oblast uprchlictví určité selekci, pomocí které se mi podařilo nalézt oblast, jež mi byla svou problematikou nejbližší, tedy Čečensko. Čečenská problematika stála u samého počátku mého vstupu do Berkatu, chuť pomoci zapomenutým přehlíženým Čečencům mne vlastně přivedla k tomuto sdružení. V Inbázi, komunitním centru, jsem se pravidelně aktivně účastnila ženských skupin, a tak konečná forma mé práce se nakonec vytříbila sama. Postavení čečenské ženy v komunitě uprchlíků jsem shledala jako zcela uspokojivý výsledek.

Postupně vznikla tato má práce, která je zcela standardně zpracována ve dvou hlavních celcích - teoretické a praktické části. **Teoretickou část** mé práce jsem rozdělila na tři hlavní kapitoly – uprchlictví, Čečensko a Berkat. První z nich byla podložena zejména informacemi získanými na kurzu Sociální práce s migranty a uprchlíky, jenž probíhal v rámci určité osvěty neziskové organizace OPU. Tento dvousemestrální kurz pořádaný na půdě Filozofické fakulty jsem si zvolila zcela dobrovolně a záměrně, neboť nabízel vědomosti jak z teoretické, tak z praktické oblasti. Umožnil mi tedy mimo jiné nahlédnout do současné podoby azylového zákonodárství, včetně jeho skutečné praxe. Mnoho zde získaných materiálů bych jen s obtížemi sháněla na jiných místech. Jedinou výjimku tvoří poslední podkapitola nazvaná Sociální práce s uprchlíky, jež vznikla za pomoci jediné existující publikace svého druhu nesoucí název Sociální práce a uprchlíci.

Druhá kapitola zahrnuje veškeré důležité informace o dění v Čečensku, mezi něž samozřejmě patří pohled do minulosti, stejně jako nastalý současný stav této země. Neodpustila

jsem si však ani pojednání o důsledcích rusko-čečenského konfliktu prostřednictvím výpovědí samotných čečenských žen.

Poslední kapitola mé teoretické části je věnována občanskému sdružení Berkat, jež zaštiťuje mou práci. Poskytuji zde informace o vzniku této neziskové organizace, o jeho působnosti v Čečensku a v neposlední řadě též o fungování jeho komunitního centra Inbáze.

Praktická část pak volně navazuje na závěr teoretického bloku. Multikulturní ženské skupiny, aktivita, jíž se pravidelně účastním, jsou předmětem její první, a sice podstatně kratší části. Druhou rozsáhlejší kapitolu tvoří čtyři případové studie.

Cílem mé bakalářské práce je podat co nejvýstižnější výpověď o zemi, jíž mnozí znají jen pod nálepkou terorismu. Ráda bych lidem ukázala skutečnou tvář této problematiky, zbavila je často provázejících předsudků. Avšak zejména bych chtěla poukázat na ty, kteří si válečná utrpení a lidské bezprávi prožili a nesou si ho stále s sebou, na ty, kteří jsou pro nás výstrahou a impulzem zároveň. Jsou to obyčejní lidé, kteří zažili a přežili své životní boje. Jsou to lidé, kteří si prošli peklem a mnohdy si dalším procházejí. Proč? Nevědomost a netolerance, tato smrtelná kombinace je obdařena ojedinělou schopností zabíjet. Pomalu, ale jistě dokáže lidi zašlapat pod zem. Čečenské uprchlice s těmito našimi vlastnostmi musí denně zápasit. Není to vskutku lehký boj, leč přežili tolik, že je již jen tak něco nerozhází. „Jak se u nás cítí? Vnímají změnu svého postavení? Jestliže ano, pak jak?“ To vše jsem se rozhodla pokusit zjistit a zveřejnit za souhlasu dotazovaných respondentek ve své praktické části prostřednictvím již zmíněných čtyř případových studií.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod do problematiky uprchlictví

1.1 Uprchlíci ve světě a v České republice

S problematikou uprchlictví se lidstvo setkávalo od počátku své historie. Migrace národů a skupin lidí byla vždy ovlivněna danou dobou, místem a okolnostmi. Docházelo tedy ke změnám, jež se týkaly směřování utečenců, tedy jejich zemí původu, popř. cílových zemí, leč jen stěží hledali bychom v dějinách tzv. „období klidu“. Uprchlíci byli vždy mezi námi, nevyjímaje některé významné osobnosti, jež mezi ně též patřily, jako kupř. Albert Einstein, Frederick Chopin, Jan Ámos Komenský, Andrej Tarkovskij a další.

Historie naší země je spojena s osudy mnohých uprchlíků, přičemž známa jsou období, kdy k nám lidé prchali (tolerantní období rudolfinské doby), i ta, během nichž jsme my hledali ochranu na území jiných států (doba pobělohorská) a takových období bylo více. Mnoho lidí opustilo naši zem ve snaze zachránit si život před nastupujícím nacismem, tedy nejen Jan Werich, Jaroslav Ježek a Jiří Voskovec žádali o azyl v zahraničí. Obdobná situace nastala s nástupem komunismu. Odhaduje se, že v letech 1948 – 1989 odešlo z Československa více než dvě stě tisíc osob. Tato období je třeba vyzdvihnout, neboť právě ona dosvědčují smutný fakt, že situace uprchlíků se dotýká každého z nás. I my se někdy můžeme ocitnout v jejich pozici, jež není právě lehká.

Podíváme-li se na uprchlictví v celosvětovém kontextu, zaznamenáme v hlavních „azylových“ zemích světa každoročně asi půl miliónu žadatelů o mezinárodní ochranu ⁽¹⁾, s mírným poklesem žádostí v průmyslových zemích (za poslední dva roky se počet žadatelů snížil o 156 tisíc jedinců, ze 627 tisíc v roce 2001 na 471 tisíc v roce 2003).

Každý rok se skladba uprchlíků mění. „V Evropě v roce 2001 byl zemí původu největšího počtu uprchlíků Afghánistán, v roce 2002 Irák a v roce 2003 pak Ruská federace (konkrétně Čechensko). Do neevropských azylových zemí (tj. většinou do Kanady a USA) přichází nejvíce žadatelů o mezinárodní ochranu z Asie a Latinské Ameriky.“ ⁽²⁾

⁽¹⁾ Nová terminologie vycházející ze zákona č. 165/2006 Sb. nahradila pojem „žadatel o azyl“ novým termínem „žadatele o mezinárodní ochranu“, přičemž mezinárodní ochrana skýtá dvě formy ochrany, a sice poskytnutí azylu, popřípadě tzv. doplňkové ochrany. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. září 2006.

⁽²⁾ Uprchlíkem v Česku. Praha Člověk v tísni, 2004, s. 3.

1.2 Vývoj právního systému

1.2.1 Úmluva o právním postavení uprchlíků

Postavení uprchlíků dlouho postrádalo pevné právní zakotvení. Vznik první definice uprchlíků na mezinárodním poli pochází z 20. let 20. století, z doby velké vlny příchozích z Arménie. Tato definice však měla své specifikum, a sice aplikovatelnost pouze na ruské a arménské uprchlé jedince.

Zlomovým okamžikem se proto stal rok 1951, jenž úzce propojen s Úmluvou o právním postavení uprchlíků, tzv. Ženevskou konvencí, již v této době přijala OSN. Tato listina se stala základem moderního právního systému, současně i výchozím bodem našeho aktuálního zákona O azylu. Ženevská úmluva však měla jeden nedostatek, vztahovala se pouze na uprchlíky před rokem jejího vzniku. V roce 1997 byla tedy doplněna o tzv. Newyorský protokol, jenž rozšířil své pole působnosti i na uprchlé jedince po r. 1951.

Úmluva o právním postavení uprchlíků je vskutku první mezinárodní dohodou, která řeší základní aspekty života uprchlíků. Představuje záruku souboru základních lidských práv, jež by měla být přinejmenším stejná jako svobody, kterých užívají cizí státní příslušníci žijící legálně v dané zemi, popřípadě dokonce rovna svobodám občanů této země.

Ženevská konvence obsahuje definici pojmu „uprchlík“ (viz. následující kap.) a s ní související výčet práv uprchlíků, mj. svobodu vyznání a pohybu, právo na práci, vzdělání a přístup k cestovním dokladům, ale též závazky uprchlíka vůči hostitelské zemi.

Významnou součástí této úmluvy je čl. 33 o Zákazu vyhoštění a navrácení, tzv. zásada non-refoulement. Podle článku 33(1)

„Žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoli způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice zemí, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti,...“⁽³⁾

což však neplatí pro uprchlíka, který podle článku 33(2)

„...může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.“⁽⁴⁾

⁽³⁾ Sbírka zákonů č. 208/1993 Úmluva o právním postavení uprchlíků.

⁽⁴⁾ tamtéž.

1.2.2 Definice uprchlíka

„Osoba se stává uprchlíkem, pokud splňuje kritéria definice. To se stává před formálním zjištěním statutu uprchlíka. Přiznání statutu uprchlíka tedy probíhá formou deklarace, tj. prohlášením, že daná osoba je uprchlík.“⁽⁵⁾

Definici uprchlíka lze nalézt v Úmluvě o právním postavení uprchlíků (viz předchozí kap.), jež se skládá ze tří významných částí, inkuzivních klauzulí, tj. kritérií, jež musí daná osoba splnit, aby jí bylo uznáno postavení uprchlíka, cesačních, tzv. ukončujících, a exkluzivních klauzulí, vylučujících.

Podle článku 1/A(2) Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 se termín „uprchlík“ vztahuje na jakoukoli osobu, která

„...má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti: totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“⁽⁶⁾

Představitelem příslušníka určité společenské vrstvy je kupříkladu homosexuál, jenž je tedy též oprávněn získat status uprchlíka. UNHCR zastává názor, že jednotlivci, kteří se stanou obětí fyzických útoků, nelidského jednání a závažné diskriminace z důvodu své homosexuality, by měli být považováni za uprchlíky, v případě že jim jejich země původu není schopna zajistit ochranu.⁽⁷⁾

Definice uprchlíka se tedy skládá ze čtyř hlavních prvků, jimiž jsou: oprávněné obavy, pronásledování, výčet povolených důvodů (rasa, náboženství, národnost, politické názory či příslušnost k určitým společenským vrstvám) a výskyt mimo zemi svého původu.

1.3 Vývoj azylové politiky ČR po roce 1989

V červenci roku 1990 statistiky zaznamenaly prvního a jediného uprchlíka, jenž přišel na území našeho státu s žádostí o ochranu. Šlo o zlomový okamžik v oblasti azylové politiky, jejíž vznik byl tímto podmíněn.

⁽⁵⁾ příručka uprchlického práva, s. 12.

⁽⁶⁾ Sbírka zákonů č. 208/1993 Úmluva o právním postavení uprchlíků

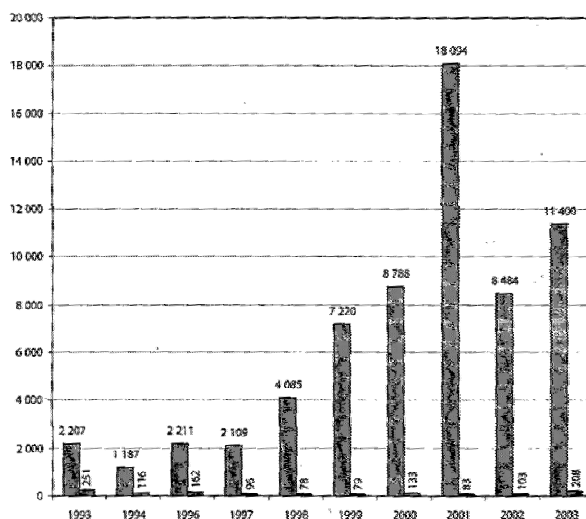
⁽⁷⁾ Ochrana uprchlíků: Otázky a odpovědi. UNHCR, 2006, s. 7.

Základním kamenem bylo schválení prvního uprchlického zákona v roce 1990 (zák. č. 498/1990 Sb.) a rok poté ratifikování Newyorského protokolu a Úmluvy o právním postavení uprchlíků OSN z roku 1951.

Postupem času došlo k určité restrikci práv žadatelů o mezinárodní ochranu. Příkladem zpřísnění procesu je sankcionování přepravců uprchlíků či zavedení termínů bezpečné země původu a bezpečné třetí země. Cílem těchto restriktivních nástrojů pocházejících z roku 1999 (zákon č. 325/1999 Sb., o azylu) měla být harmonizace českého a evropského práva. Vývoj azylové politiky však zaznamenal i světlé body, jež mnohým uchazečům usnadnily nárok na získání azylu. Mezi ně patří kupříkladu znovu zavedení azylu z humanitárních důvodů, vznik institutu strpění pobytu, včetně možnosti dočasného útočiště.

V roce 2001, kdy počet žadatelů dosáhl nejvyšší zaznamenané hodnoty, zaujímala Česká republika v Evropě v absolutních počtech žadatelů o mezinárodní ochranu deváté místo. Následovala tedy další legislativní změna (zákon č. 2/2002 Sb.), jež se vztahovala na zákaz práce po dobu jednoho roku od podání žádosti o mezinárodní ochranu a omezení finanční podpory lidem, jež se nenacházejí v uprchlickém zařízení.

Žadatelé o azyl a uznání uprchlíci v ČR v letech 1993–2004 (k 31. 7. 2004)

Pokud bychom vzali v potaz pouze počet žadatelů o mezinárodní ochranu, Česká republika z hlediska azylu zaujme významné postavení v Evropě. Přidáme-li však k tomuto ještě kritérium úspěšného zakončení azylového procesu, zaznaménáme značně odlišné výsledky. V již zmíněném roce 2001 získalo azyl pouhých 83 osob z původních 18 094 žadatelů. Poměrně častým jevem je odchod uprchlíků ještě před zjištěním konečného rozhodnutí. Statistiky

dosvědčují, že zatímco míra udělení azylu v ČR za rok 2001 byla pouze 0,5%, v Polsku to bylo 5,8% a v Rakousku dokonce 25,5%.

Významným rokem v souvislosti s uprchlíky, jejichž zemí původu je Čečensko, se stal rok 2003, kdy Česká republika zaznamenala největší příliv čečenských uprchlíků. Skupiny uprchlíků přicházely na naše území s nadějí na lepší zítřek. Tyto hromadné útoky si žádaly okamžité jednání. Uprchlícké tábory tedy přistoupily k mimořádnému opatření, jež mělo podobu zvláštních „buněk“ postavených speciálně pro tyto příchozí. Výsledkem byly postupné odchody Čečenců do Rakouska. V té době u nás uprchlíci dostávali 360 Kč kapesného na měsíc, zatímco v již zmíněném Rakousku k 90 eurům kapesného přikládali ještě 20 eurový týdenní příspěvek na vaření. „Ze 4 515 čečenských žadatelů získalo v České republice v roce 2003 azyl 62. Když odejdou titíž Čečenci od nás do Rakouska, dostává tam azyl asi sedmdesát procent z nich.“⁽⁸⁾

1.4 Azylová procedura v ČR

1.4.1 Azylové řízení

Azylové řízení je problematikou spadající do oblasti působnosti Ministerstvo vnitra, odboru azylové a migrační politiky. Tento proces začíná prohlášením cizince, ze kterého je zřejmý úmysl požádat o udělení mezinárodní ochrany. Podmínkou tohoto prohlášení, písemného či ústního, je, aby se daný člověk v tomto momentě nacházel na území České republiky. V následujících 24 hodinách je cizinec povinen dostavit se na vlastní náklady do přijímacího střediska, kde podá žádost o mezinárodní ochranu. Jen ve výjimečných případech není nucen k tomuto přesunu, pracovník OAMP ho navštíví v místě jeho pobytu. V přijímacím středisku uprchlík podstoupí řadu identifikačních úkonů, poté odevzdá svůj cestovní doklad, otisky svých prstů a svolí k obrazovému záznamu. Zdravotní prohlídka je též povinná.

Asi po 14 dnech žadatel o mezinárodní ochranu opouští přijímací středisko a na rozhodnutí v prvním stupni vyčkává již ve středisku pobytovém, přičemž dochází k významné části azylové procedury, pohovoru. Tento úkon nese největší podíl na posouzení žádosti a jejím vyřízení. Pohovor tedy slouží k objasnění žadatelovy svízelné situace, osvětlení důvodů k udělení mezinárodní ochrany. Mnozí uprchlíci však nejsou dostatečně obeznámeni s průběhem naší azylové procedury, a tak nejde o ojedinělé případy, kdy žadatelé podstupují pohovor bez jakékoli přípravy a vědomí významu jejich výpovědi.

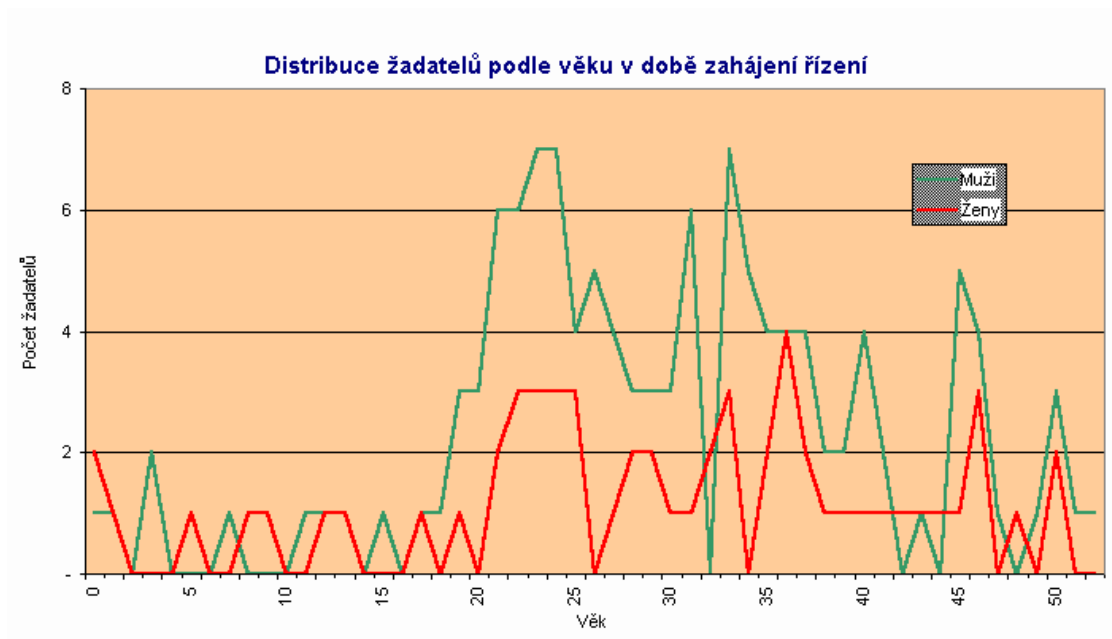
Podle posledních zveřejněných statistik ministerstva vnitra se mezi žadateli o mezinárodní ochranu zaznamenaných za měsíc březen vyskytuje převaha mužů, tj. 113

⁽⁸⁾ Roubalová, V.: Příchozí. Praha G plus G, 2005, s. 27.

dospělých a 10 chlapců. Minoritní zastoupení žen odpovídající 49 dospělým a 9 dívkám, však též není zanedbatelné.

Rozdělení žadatelů podle věku a pohlaví

Březen 2007

Ministerstvo vnitra je povinno do devadesáti dnů ode dne zahájení řízení vydat rozhodnutí, popřípadě je oprávněno písemnou formou vyzoomění tuto dobu prodloužit. Výjimkou je tzv. „zrychlené řízení“ při zamítnutí žádosti jako zjevně nedůvodné. Toto rozhodnutí je třeba učinit v časové lhůtě 30 dnů.

Jestliže Ministerstvo vnitra žádost zamítne, lze se odvolat ke krajskému soudu. V jeho pravomoci není samotné udělení mezinárodní ochrany, leč pouhé zrušení rozhodnutí a navrácení věci ministerstvu k dalšímu řízení. Při neúspěchu i u II. instance se žadatel nabízí poslední možnost, již představuje podání kasační stížnosti k Nejvyššímu správnímu soudu. I zde je možné věc navrátit soudu k dalšímu řízení, popřípadě stížnost zamítnout a tím ukončit celé azylové řízení.

Nutno dodat, že osoby, jež získají azyl, ať už jde o jakýkoli z výše uvedených důvodů, se statutem neliší, ba naopak.

1.4.3 Doplnková ochrana

Nejsou-li zjištěny důvody k udělení azylu, nachází se zde ještě jedna alternativa, a sice tzv. doplňková ochrana. Jde o osoby, u nichž jsou shledány důvodné obavy, že v případě jejich navrácení do státu, jehož jsou státní občany, či jedná-li se o jedince bez státního občanství, pak do státu jeho posledního trvalého bydliště, by jim hrozilo nebezpečí vážné újmy. Za tu se zde považuje

- a) uložení nebo vykonání trestu smrti,
- b) mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o mezinárodní ochranu,
- c) vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo
- d) pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.

Doplňková ochrana je opatření časově omezené. Dříve byla udělována maximálně na dobu jednoho roku, což bránilo možnému vycestování. V současné době se jedná minimálně o roční platnost, již lze navíc prodloužit, opět minimálně na roční období.

Osoba, jež obdrží průkaz doplňkové ochrany, získává práva, která jsou srovnatelná s právy azylanta. Nižší status, jenž se k doplňkové ochraně pojí, je prokazatelný kupříkladu v aplikaci státního integračního programu.

Státní integrační program napomáhá integraci úspěšných žadatelů, a sice nabídkou kurzů českého jazyka a poskytnutím bytu (mezitím mohou azylanti využít ubytovacích služeb v integračních azylových zařízeních), přičemž v případě doplňkové ochrany má jedinec nárok pouze na jazykové kurzy.

1.4.4 Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu

Dosud jsem psala převážně o teoretické podobě azylového procesu. Zmínila jsem se však již o státním integračním programu pro úspěšné azylanty. Tato kapitola by nebyla celistvá, kdybych na závěr neuvedla několik konkrétních číselných údajů, tedy stručný přehled úspěšně zakončených azylových procedur, jež se odehrály na území našeho státu.

Dostupné publikace nás seznamují se situací z roku 2004, přičemž odkrývají fakt, že od roku 1993 do července roku 2004 bylo uděleno 1456 azylů. Pokud bychom však chtěli vycházet z údajů od roku 1990, dojdeme k počtu 2513 úspěšných žadatelů o mezinárodní ochranu. K 31. 7. 2004 na území České republiky žilo 1575 azylantů.⁽⁹⁾

Internetové zdroje rozšiřují naše povědomí o azylové politice o další údaje. Za rok 2004 bylo podle statistik ministerstva vnitra uděleno 142 azylů. Následující dva roky byly co do počtu úspěšných žadatelů o mezinárodní ochranu ještě úspěšnější, v roce 2005 bylo zaznamenáno 251 azylantů, v roce 2006 bylo vyneseno 268 kladných rozhodnutí. Během prvních třech měsíců tohoto roku získalo azyl 64 lidí.

Nejaktuálnější statistiky ministerstva vnitra uvádějí, že na území České republiky k 31. 3. 2007 žije 3 149 azylantů.

1.5 Organizace zabývající se uprchlíky

1.5.1 Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU)

OPU je první nevládní neziskovou organizací působící na našem státním území. Od doby svého založení, tedy roku 1991, poskytuje právní, sociální a psychologickou pomoc uprchlíkům a ostatním cizincům na území ČR.

1.5.2 Poradna pro uprchlíky (PPU)

Prvopočátek této organizace se pojí s rokem 1992, což je doba přílivu tisíce uprchlíků z válečné Jugoslávie. V tomto roce vznikl mimo jiné též Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), jehož představitelka nese v tomto procesu hlavní zásluhy. Její žádost o spolupráci, již zaslala Českému helsinskému výboru, se v roce 1993 ukázala být úspěšnou. Výsledkem bylo otevření Poradny pro uprchlíky Českého helsinského výboru. Hlavním sponzorem zůstal samotný UNHCR. Až koncem roku 2002 došlo k významnému oddělení a počátkem následujícího roku zahájení působnosti již jako samotného občanského sdružení. Náplň práce je shodná s působností OPU.

1.5.3 Asociace uprchlíků v ČR

Tato asociace vznikla v roce 2005 jako nevládní a nezisková organizace cizích státních příslušníků, kteří se zaměřují na proces integrace uprchlíků do české společnosti. Asociace uprchlíků v ČR je registrována Ministerstvem vnitra České republiky jako organizace s mezinárodním prvkem.

⁽⁹⁾ Uprchlíkem v Česku. Praha Člověk v tísni, 2004, s. 11.

1.5.4 UNHCR

Neopomenutelnou činnost v oblasti uprchlictví zastává Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) Jeho existence je výsledkem rozhodnutí Valného shromáždění OSN z roku 1950, jehož úmyslem bylo poskytnutí ochrany a pomoci uprchlíkům.

V souvislosti s významem předcházejících událostí, jež nelze opominout, je nezbytné zmínit jméno norského vědce a výzkumníka Fridtjofa Nansena, který jako první zastával funkci Vysokého komisaře, a sice od doby jeho jmenování v roce 1921. Později, v důsledku druhé světové války, vznikly další humanitární organizace: Organizace OSN pro obnovu a pomoc (UN Relief and Rehabilitation Agency), Mezinárodní organizace pro uprchlíky (International Refugee Organisation) a následně i UNHCR.

Zpočátku byl této organizaci svěřen „pouze“ tříletý mandát se záměrem zajištění pomoci 1,2 milionu evropských uprchlíků, kteří se po válce ocitli bez domova. Tato doba se však neustále prodlužovala v důsledku zvyšujícího se počtu uprchlíků a jejich následné potřebě pomoci. V současné době patří UNHCR mezi hlavní světové humanitární organizace. Svědčí o tom vysoký počet zaměstnanců, jenž přesahuje cifru 5.000, a místa jeho působnosti, jež tvoří téměř 120 zemí světa. Za dobu své existence pomohlo UNHCR přinejmenším 50 milionům lidí a zasloužilo se tak o dvě Nobelovy ceny míru v letech 1954 a 1981.

1.6 Sociální práce s uprchlíky

Sociální práce s uprchlíky je specifickou formou odborné práce. Po teoretické stránce se jen stěží vyhledává určitý materiál, kupříkladu odborná literatura, která by tuto práci přiblížila a o níž by se člověk mohl ve své práci opřít. Jediná dostupná literatura, přeložená do českého jazyka, je publikace Sociální práce a uprchlíci od Mariny Hendriks, jež také představuje můj hlavní zdroj pro tuto kapitolu.

„Uprchlíci jsou normální lidé, kteří žijí v nenormálních podmínkách.“⁽¹⁰⁾ Tato myšlenka, podle mě, velmi dobře vystihuje situaci uprchlíků a podle toho bychom k nim také měli přistupovat. Před vstupem do kontaktu s klientem bychom se však měli zamyslet a uvědomit si své vlastní „postavení“. Jinými slovy ujasnit si, jaké jsou naše kompetence i meze, a poté se krátce pozastavit u významu slova kultura. Práce s uprchlíky je totiž téměř synonymem pro práci s kulturními odlišnostmi a k tomu, abychom mohli pochopit, či alespoň nějak uchopit, cizí

⁽¹⁰⁾ HENDRIKS, M.: Sociální práce a uprchlíci. Poradna pro uprchlíky ČHV 1996, s. 18.

kulturu, je nezbytné znát kulturu nám vlastní. Je tedy třeba uvědomit si své hodnoty, normy a předsudky, včetně vlastních hranic, jež bychom si měli neustále hlídat.

Práce s uprchlíky je velmi náročná, leč má i mnoho pozitivních stránek. V zásadě jde o jakousi možnost. Prostřednictvím uprchlíků se nám totiž otevírají „dveře“ do jiného světa. Je to jakýsi pohled za hranice, který nám rozšiřuje obzory, a tak nás obohacuje.

Uprchlíci jsou lidé, kteří prožili určitá traumata, jež jim mnohdy zanechala velké šrámy na duši. Je třeba si uvědomit, že právě tato jejich zkušenost je hlavním nositelem jejich problémů. Jde totiž o jakýsi bludný kruh, který Marina Hendriks popisuje ve své publikaci. Nejde o ojedinělé případy, kdy se vzpomínky na negativní zážitky vrací, nejčastěji formou nočních múr. Lidé jsou tedy stále „pronásledováni“ svou minulostí, jež je pro ně bolestivá. Uprchlíci často bývají neustále ve střehu, což pramení z jejich zkušenosti z vlasti, kde jen dostatečná opatrnost znamenala přežití. Toto jejich naučené chování je pro ně nyní překážkou. Mnoho z nich má problémy se spaním, neboť jsou neustále pod tlakem a jejich organismus se tedy nachází v permanentní tenzi. Ve dne jsou pak unaveni a v důsledku toho i podrážděni, což vyvolává další napětí a s ním spojené konflikty. Nastupuje deprese a špatné spaní. Kruh se uzavírá.⁽¹¹⁾

Úkolem sociálního pracovníka by mimo jiné mělo být i jejich ujištění, že problémy, se kterými se nyní potýkají (nespavost, napětí, podrážděnost, bojácnost atd.), jsou vlastně zdravou reakcí na nezdravou situaci.

Pro lepší pochopení klientů a následnou efektivnější práci je dobré zkusit se na chvíli vžít do role uprchlíka, člověka, který ve většině případů přišel o všechno, co měl – rodinu, majetek, střechu nad hlavou atd. Zjistíme, že takový jedinec potřebuje pomoci nejen při zajištění materiálních podmínek, ale též při navazování kontaktů s lidmi. Uprchlíci se často ocitají v jakési izolaci, z níž se zejména kvůli své obezřetnosti a nedůvěře neumí leckdy sami dostat. Přesto, jak již je člověku přirozené, nepostrádají potřebu sociálního kontaktu. Uprchlík potřebují mít nablízku lidi, kterým lze důvěřovat, jež ho budou podporovat, poskytnou mu nezbytné informace a zejména pocít bezpečí. A proto se při práci s uprchlíky nesmíme zaměřovat jen na jednotlivce, nýbrž na celé jeho okolí. Pokud tak neučiníme, vědomě si pěstujeme dosti pravděpodobnou klientovu závislost na naší osobě.

Je tedy důležité pomoci ve vytváření nové sociální sítě. Leč nesmíme při tom pohlížet na uprchlíka jako na oběť, která není ničeho schopna. Naopak. Zaujímáme zde roli „pouhého“

⁽¹¹⁾ HENDRIKS, M.: Sociální práce a uprchlíci. Poradna pro uprchlíky ČHV 1996, s. 18.

prostředníka či průvodce, jenž poskytuje radu. V praxi můžeme kupříkladu poradit, jak se zapsat do určitého kurzu, popř. se stát členem klubu.

Důležitou roli v životě uprchlíků zauímají dobrovolní pracovníci. Tito lidé tvoří základ uprchlíkovy sociální sítě, a proto se často dostávají do pozice toho nejbližšího.

Významný termín, zaznívající v této práci, je tzv. „manažerství traumatu“. Podstata tkví v přesvědčení, že by sociální pracovníci neměli směřovat svou činnost na trauma samotné, leč pracovat s ním v určitém společenském kontextu, při němž by měl být zachován logický postup dílčích kroků. Zabezpečení materiálních podmínek by tedy mělo být první stanovenou zakázkou. „Hovořit je možné teprve, když má klient byt, jídlo atd., zkrátka, když jsou uspokojeny jeho prvotní potřeby.“⁽¹²⁾

Dalším používaným termínem v této sociální oblasti je „vicarious traumatization“ aneb přenosné trauma. Sociální pracovníci, jejichž cílovou skupinu tvoří lidé prožívající si určité trauma, jsou touto situací bezpodmínečně ovlivněni. V důsledku toho se u nich mohou objevit symptomy známé u traumatizovaných osob jako jsou např. noční můry, úzkost apod. Je proto třeba být o této skutečnosti informován a snažit o jakousi prevenci kupř. formou udržování si od jednotlivých případů určitého odstupů.

K tomu, aby naše práce byla smysluplná a efektivní, je třeba stanovení si určitých podmínek, jež budeme dodržovat. První z nich je forma komunikace. Je důležité hledat vždy jasné formulace, které klientovi podají jednoznačnou informaci. Neméně podstatné je v souladu se svými možnostmi pronášet určité sliby. Nikdy bychom neměli slibovat nesplnitelné. Schopnost říci ne patří též k tomuto bodu.

Vytvoření bezpečného prostoru je další nezbytností. Potřebujeme získat klientovu důvěru, což je podmíněno právě zajištěním jeho bezpečí. Práce s uprchlíky by proto měla probíhat v klidném nerušeném prostředí.

V neposlední řadě bychom měli pamatovat na vyhýbání se tendencím co nejrychleji najít nějaké řešení. Mnohé problémy, s nimiž za námi uprchlíci přichází, řešení ani nemají. Proto je také tato práce vsutku nelehká. Avšak uvědomíme-li si tento fakt a začneme se zaměřovat na oblasti, v nichž je pomoc možná, bude naše práce vzájemně mnohem více prospěšná. Kupříkladu aktivní naslouchání může často znamenat více nežli materiální pomoc.

⁽¹²⁾ HENDRIKS, M.: Sociální práce a uprchlíci. Poradna pro uprchlíky ČHV 1996, s. 22.

Snaha o integraci u uprchlíků často naráží na nemalé překážky. Největší z nich představuje absence jejich vlastní motivace. Mnozí uprchlíci se chtějí navrátit do země svého původu, a proto odmítají přizpůsobení se naší kultuře. O to více se však upínají ke své vlastní kultuře.

Mnohdy je totiž tím jediným, co jim tady zbylo. Nechácala jsem to, protože mně z mého pohledu připadalo důležité integrovat se v nové zemi. Ale během kurzu jsem si uvědomila, že každý krok tímto směrem znamená pro uprchlíka, že se vzdaluje vlastní identitě. Identitě, za kterou po léta ve své zemi bojoval třeba i vyvíjením politických aktivit. Ztráta je potom bolestná.“⁽¹³⁾

Uprchlíci se potýkají s řadou problémů, a proto je obtížné jim pomáhat, neboť i v případě úspěšné pomoci se vždy najde další problém, jemuž je třeba čelit. I přes dané obtíže je však tato sociální práce nezbytná a existují způsoby, jak těmto lidem pomoci. Významným vodítkem je zaměření se na zdravou část osobnosti, jinými slovy vyzdvihnoutí jejich silných stránek. Uprchlíci často ztrácí víru v sebe sama, pozbývají smyslu života. Úkolem sociálních pracovníků je pak pomoci jim vrátit se na cestu, z níž „sešly“, probudit v nich jejich ducha. Cílem je tedy objevit, v jaké oblasti vynikají, jaké činnosti jim jdou a působí radost. Nesmíme je ponechat v jejich „ulitě“, izolaci, je třeba starat se o náplň jejich volného času. „Předpokladem existence člověka je smysluplná náplň dne. Připoutání pozornosti k denním starostem je zároveň způsob, jak odvést pozornost od jednotlivých problémů.“⁽¹⁴⁾

Sociální práce s uprchlíky je „jiná“. Jak píše Marina Hendriks, není třeba dostatečné kvalifikace, o níž mnozí sociální pracovníci v této sféře mluví ve smyslu její podprůměrné žádoucí kvantity. Tato „jinakost“ je podle ní člověku bližší, než se na první pohled zdá. Leckdy stačí jen věřit svým schopnostem.

⁽¹³⁾ HENDRIKS, M.: Sociální práce a uprchlíci. Poradna pro uprchlíky ČHV 1996, s. 23-24.

⁽¹⁴⁾ tamtéž, s. 28.

2. Čečensko

„Na zdi suterénní čajovny visí kresby dětí. Některé jsou veselé a barevné, jiné tmavé a ponuré. U těch z Čečny byly asi zážitky nejhorší, malují nejtmaší obrázky.“⁽¹⁵⁾

Má práce pojednává o lidech prchajících ze své země původu, z Čečenska. Abychom mohli pochopit dílčí skutečnosti pojící se k jejich životním příběhům, je nutné obeznámit se s celkovým vývojem této země, včetně samotných prvopočátků zasahujících do historie. Nejdříve však pár důležitých údajů.

2.1 Základní informace o Čečensku

Oficiální název: Čečenská republika

Geografická poloha: severní Kavkaz

Sousedé: Ingušsko, Severní Osetie, Stavropolský kraj, Dagestán a Gruzie

Rozloha: 15.800 km² (170 km ze severu na jih, přes 100 km ze západu na východ)

Hlavní město: Groznyj

Další velká města: Gudermes, Argun, Urus-Martan

Počet obyvatel: 800.000 - 1.000.000

Správní členění: 15 okresů

Národnostní složení: Čečenci, Rusové (několik procent)

Jazyk: čečenština a ruština

Náboženství: Islám (sunnitští muslimové)

Měna: ruský rubl

Přírodní bohatství: ropa⁽¹⁶⁾

2.2 Čečenci

Na světě žije asi milion lidí, kteří se hlásí k čečenské národnosti. Čečenci jsou charakterističtí zejména nesmírnou hrdostí na svoji historii a svůj původ, vyznačují se převážně silným sebevědomím a mimořádnými vojenskými a obchodnickými schopnostmi, které souvisí s jejich neustálým soupeřením s Ruskem. Rodinné uspořádání, pravidla a zvyklosti v čečenské společnosti jsou velmi specifické, od našich tradic odlišné.

Žena i muž mají v čečenské společnosti jasné postavení, se svými zákony,

⁽¹⁵⁾ TRŽILOVÁ, J.: Na útěku. OPU 2004, s. 20.

⁽¹⁶⁾ www.watchdog.cz.

povinnostmi, ale i právy. Porušením se kdokoliv vystavuje trestu, který může být až nejvyšší. V rodině platí určitá pravidla, podle nichž je syn povinen poslouchat otce, popřípadě staršího člověka, vyžaduje se disciplína a absolutní uznávání práva staršího. Stáří jedince určuje jeho sociální status, a proto nejstarší členové rodiny sehrávají nejvýznamnější úlohu, jejich slovo má ve většině případů nejvyšší váhu.

Muži zaujímají pozici zabezpečovatele rodiny. V rámci zachování si své důstojnosti a cti jsou povinni materiálně zajistit svou rodinu. Je jim povoleno mít až čtyři ženy, což vyplývá z islámu, avšak tento rodinný stav není příliš rozšířen. Většina Čečenců má „jen“ jednu manželku, za to sedm až osm dětí nebývá výjimkou. Muž má vždy právo svobodně se rozhodnout, zdali se někomu či něčemu podřídí. V případě takového rozhodnutí je jeho poslušnost absolutní. Hranice jejich odvahy a cti se od nás značně liší. Pokud Čečenec složí slib, pak raději volí smrt, než aby své slovo nedodržel. Tato jejich vlastnost je hlavním zdrojem jejich síly, právě díky ní jsou natolik neústupností a tvrdí, schopni odolávat těžkým životním překážkám.

Ženy se většinou ve všem podřizují mužům, starají se o rodinu a o domácnost. Žena je v čečenské společnosti něco posvátného, čeho se nikdo nesmí ani dotknout. Muž a žena si na veřejnosti nikdy neprojevují své city, potažmo lásku či náklonnost, naopak, muž se chová ke své ženě velmi chladně a s odstupem. Žena si například nesmí sednout za stůl se svým mužem či se starším, vždy ho obsluhuje a pokorně poslouchá.

Bohužel mnoho z jejich původních tradic se v této době v důsledku války vytratilo, již delší dobu nefungují zákony, jež byly dříve svaté. Proto je pro Čečensko velmi důležité, aby se lidé začali navracet ke svým tradicím a původním hodnotám. Mnoho lidí Čečensko opustilo, včetně významné čečenské inteligence. Právě její návrat by mohl významným dílem pomoci při obnově země.

2.3 Historické události do roku 1991

Jednou z prvních významných událostí je přijetí islámu, jež se datuje do období 15. až 17. století. Již v této době je možné sledovat konflikty Ruska a čečenského etnika. 18. století vstoupilo do historie válečnými útoky carského Ruska na území Kavkazu, kde bojovalo s dalšími 2 velmocemi, a sice s Persií, dnešním Íránem a s Osmanskou říší, čili dnešním Tureckem. Do těchto míst bylo vedeno mnoho ruských tažení. Donská, volžská i ukrajinská oblast byla osídlena kozáky, tzn. slovanským obyvatelstvem, které se usadilo zejména v úrodných údolích a svazích, čímž došlo k zatlačování původně usazených Čečenů do hor směrem na jih. Právě tehdy dochází k prvním odbojným akcím, jež vyvrcholily v letech 1785 až 1791 povstáním, jež

vedl šejch Mansúr, dodnes velmi významná postava čečenských dějin. V roce 1818 byla založena pevnost Groznaja, o což se zasloužil ruský generál Alexej Petrovič Jermolov. V témž století vypuklo povstání čečenského a dagestánského Imáma Šamila proti Rusům.

Po první světové válce v letech 1920 až 1921 se zde odehrávala válka proti Bílé i Rudé armádě. Rok 1944 vstoupil do čečenských dějin jako jeden z nejvýznamnějších, neboť se poji k deportaci čečenského a ingušského národa do Střední Asie provedené NKVD na Stalinův příkaz. Až v 50. letech se tito lidé mohli navrátit zpět do své vlasti.

Následujícím zlomem, nejen pro Čečensko, je rok 1991, vše hlasně známý rozpad SSSR.

2.4. Rusko – čečenský konflikt

V červnu roku 1990 vyhlásil Svaz sovětských socialistických republik svrchovanost, SSSR se rozpadla a prezident Ruské federace Boris Jelcin sdělil bývalým svazovým republikám: „Vezměte si tolik svobody, kolik unesete“. Na tento popud vyhlásily samostatnost všechny svazové a některé autonomní republiky bývalého SSSR.

V říjnu roku 1991 vyhlásilo nezávislost Čečensko. Poté následovaly svobodné volby, během nichž si Čečenci zvolili Džochara Dudajeva, který v tendencích nezávislosti a samostatnosti Čečenska velmi aktivně pokračoval. Avšak na základě předešlých událostí ruská vláda v obavě, že samostatnost Čečenska, to znamená odtržení od Ruska, prohloubí zároveň proces rozpadu samotné Ruské federace, vyhlásila nad Čečenskem výjimečný stav.

V srpnu došlo k pokusu o svržení prezidenta Dudajeva, leč tato snaha skončila neúspěchem. Boris Jelcin však pohrozil zásahem a poté vyhlásil ultimátum. Čečenci byli tedy nuceni do 48 hodin složit své zbraně, což se nestalo. A tak 30. 11. 1994 ruská letadla zaútočila na Groznyj.

Obsazení hlavního města Grozného ruskými jednotkami počátkem února 1995 se nedalo zabránit. Avšak odpor čečenských bojovníků byl silný. Počet mrtvých ruských vojáků stále stoupal. V důsledku obav z vysokých ztrát docházelo k vysílání málo cvičených či spíše nevycvičených vojáků základní služby, kteří se o to více stávali oběťmi války. Ruská armáda situaci neustála. V srpnu v roce 1996 dobyli čečenští bojovníci zpět své hlavní město Groznyj. Na základě tzv. Chasavjurských dohod podepsali v Moskvě vůdce čečenských bojovníků Zelimchan Jandarbijev, ruský premier Viktor Černomyrdin a zmocněnec pro Čečensko Alexandr

Lebeď společné prohlášení o zásadách mírového řešení konfliktu v Čečensku a stažení ruských vojsk.

Mezi Čečenskem a Ruskem však neustále dochází ke konfliktům, jež vrcholí v roce 1999, kdy napětí opět přechází do ozbrojených akcí. Mezi uváděné příčiny znovu propuknutých bojů patří taktéž atentáty spáchané na civilistech v Moskvě, za nimiž prý údajně stáli čečenští „teroristé“. Nutno dodat, že vina na straně Čečenců nebyla nikdy prokázána. Přesto v listopadu ruská armáda znovu překročila hranice Čečenska a započala tak 2. rusko-čečenskou válku.

Rusku se podařilo obsadit větší část území, jež bylo tak prakticky uzavřeno před okolním světem, včetně zájmu o přístup novinářů a humanitárních organizací. Třebaže takové chování vyžaduje pádný důvod, jenž zde postrádán, přesto Rusové své záměry zrealizovaly. A je-li po nich požadováno vysvětlení, často se setkáme s myšlenkou boje proti terorismu, který vyžaduje nelítostný zákrok.

V praxi to dnes vypadá asi tak, že téměř na každém kroku v Čečensku najdeme tzv. blok posty, zejména však v Grozném. Jde o vojenská stanoviště, kterými nelze projít, aniž by došlo k řádné kontrole, u čečenských mužů je dokonce nezbytné poskytnout určitou sumu na své „vyplacení se“. Dalším účinným prostředkem teroru jsou tzv. začistky, tedy akce, při nichž vojáci uzavrou určitý prostor, který je posléze očištěn od zločinců a teroristů. Zatýkání, mučení, nevyjímaje vraždění, to vše se během těchto „zátahů“ na území Čečenska děje. Mnohé oběti pak končí ve filtračních táborech, jež nemají daleko k táborem koncentračním nám známým z minulosti.

V čečenském „referendu“ si pak Kreml nechal „potvrdit“, že většina Čečenců údajně nestojí o samostatnost země, ale souhlasí s její další existencí v rámci Ruské federace.

Čečenci nejednou projevíli zájem o jednání s ruským prezidentem Putinem, leč jejich žádosti nebylo nikdy vyhověno. Odůvodněním je prý fakt, že s teroristy se nevyjednává.

Významnou událostí připisující se na seznam neopomenutelných okamžiků v dějinách Čečenska jsou zcela jistě poslední zdejší prezidentské volby. Třebaže byly zmanipulované a tedy neobjektivní, do čela Čečenska se dostává známý Čečenec Achmad Kadyrov.

Tato volba se mohla jevit jako vstřícný krok na cestě ke smíru, leč opak byl ve skutečnosti pravdou. Faktem zůstává, že některé dílčí skutečnosti mohly působit opačným dojmem, jako kupříkladu jeho prohlášení v období první rusko-čečenské války: „Protože Čečenců je pouze 1 milion, zatímco Rusů 150 milionů, každý Čečenec zabije 150 Rusů, a pak

tuto válku zaručeně vyhraje.“ Z tohoto výroku je zřejmé, že o žádného výrazného „rusofila“ rozhodně nešlo. Otázkou pak zůstává, jak se tedy dostal na stranu Ruska.

Za meziválečného období v Čečensku si Kadirov, který byl stoupencem tradičního v této oblasti sufijského pojetí islámu, zneprátelil místní vahabitskou elitu, což zapříčinilo pokus o atentát. Tato snaha se však nezdařila. Naneštěstí neobešlo se to bez obětí, zemřelo tedy několik Kadirovových bratranců. Vahabité si tímto počinem v osobě Ahmada Kadirova získali svého krevního nepřítel. A neb jedno z čečenských přísloví praví, že pro vykonání krevní msty je možné sbratřit se i s ďáblem, Kadirov se tedy asi rozhodl pro naplnění těchto slov a navázal blízký vztah s Kremlem. Bylo to podmíněno řadou faktorů, ale tento důvod byl asi jedním z nejvýznamnějších.

Otázkou však stále zůstává, proč rozhodnutí Kremlu padlo právě na Kadirova. Jedním z důvodů byl fakt, že Kadirov patřil ke skupině lidí, jež byli poměrně respektováni v kruzích čečenského odboje. Toto ruské rozhodnutí mělo být projevem skutečného úsilí o jakousi unifikaci či sjednocení Čečenců. Skutečným motivem však bylo, že volba Kadirova a amnestie, jež byla v té době vyhlášena, měla způsobit rozkol mezi čečenským odbojem. Moskva očekávala, že by se řada čečenských brigádních generálů mohla přiklonit či dokonce přejít na její stranu. Nutno ještě dodat, že Kadirov, stejně jako příslušníci promoskevské čečenské vlády, patří mezi nejdůslednější odpůrce vnitročečenského dialogu, neboť jakékoli jednání mezi separatisty a Moskvou samozřejmě zvyšuje pravděpodobnost ztráty jeho moci.

Na závěr bych ještě ráda zmínila asi nejdůležitější aspekt normalizační politiky či politiky stabilizace Ruska v čečenské republice, tedy tzv. „čečenizaci“. Před několika lety, v této oblasti je významný zejména rok 2004, začaly vznikat čečenské milice. Zájemci pocházeli především z řad mladíků, kteří si chtěli zajistit imunitu ze strany tzv. záčistek, odkud se také mohli dostat do filtračních táborů. Poté se jednalo o lidi, jež získali v meziválečném období, tedy v letech 96-99, nějaké nepřátele, a touto cestou si chtěli vyřídit vlastní účty. Rusové pak takto zformované oddíly čečenské milice posílali do válečných operací proti odbojovým skupinám. To znamenalo získání nepřátel v kruhu příslušníků odbojového hnutí, a neboť jednotlivec v čečenské klanové společnosti nemůže v případě většího konfliktu existovat, nezbývalo mladým Čečencům než spoléhat na kadirovice a Rusy. Výsledkem tohoto procesu je pak postupné prohlubování závislosti na Moskvě.

I zde však nalezneme úskalí. Do čečenských milic se dostává taktéž poměrně solidní počet sympatizantů odbojového hnutí, což se odráží v zastoupení současných jednotek těchto

milicí, jež z 60 až 70 % převahy představují v některých oblastech právě sympatizanti s odbojem.

2.5 Postavení čečenské ženy v rámci čečenských tradic

Rusko-čečenský konflikt na čečenském území přetrvává. Tento válečný stav s sebou přináší mnohé ztráty, jež jsou z převážné většiny nevratné, počínaje pozbytím vlastního prostoru, soukromí, v nejhorším případě ztrátou blízké osoby konče. Válka však neničí „jen“ lidské životy, nýbrž i prostředí, ve kterém lidé žijí, jejich tradice, zvyky, obyčeje, jejich hodnoty. Tradice, na rozdíl od nás, představovala v životě Čečenců vždy určitý centrální bod, jenž zaujímal podobu jakéhosi nepsaného zákona. Tato tradice vymezuje i postavení ženy, její práva a povinnosti. V době války však mnoho z nich nešlo udržet. Vzniklé důsledky narušení těchto již zažitých zvyklostí nabývají často závratných rozměrů. Nejcenějším mně známým dokladem tohoto tvrzení je knižní publikace *Aluminiová královna* od Petry Procházkové, jež obohacuje naši společnost o výpovědi žen, které na vlastní kůži zažily čečenská válečná utrpení. Osobní zkušenost válečných obětí pokládám za jednu z nejhodnotnějších forem přísunu informací, a proto bych se u ní nyní ráda pozastavila a využila některých citací z již uvedené knihy.

Čečensko náleží k zemím, v nichž velmi významnou roli sehrává náboženství, tedy Islám, a právě spolu s tím souvisí řada platných tradic, jež se pro zdejší komunitu stala otázkou samozřejmosti. Leč poté přišla válka...

„Válka, která změnila vztahy mezi mužem a ženou. Především proto, že dnes se my, slabší pohlaví, bojíme o své silnější protějšky víc než oni o nás. Dřív, a to byla železná tradice, se nesměl bez dovolení chlapec dívky ani dotknout, dokonce na ni ani křivě pohledět nemohl. Pokud tak učinil, musel si ji vzít, nebo mu její bratři či otec taky mohli uříznout hlavu. Žena byla cosi posvátného...“⁽¹⁷⁾

Válka mimo jiné způsobila zásadní převrat ve společenské hierarchii. Původní výsadní postavení mužů bylo vbrzku nahrazeno pozicí matky živitelky. Ženy převzaly „moc“ nad svými rodinami. To vše je však v přímém rozporu s tamějšími zvyklostmi.

„Strašně jsme ztvrdly. A muži naopak vyměkli. Prostě se nám jedno mužské pokolení psychicky zhroutilo před očima. Přitom v Čečně byl vždy muž někdo a žena hrála roli slabé, bezmocné, trochu utiskované, ale bezmezně ochraňované bytosti...“⁽¹⁸⁾

⁽¹⁷⁾ Procházková, P.: *Aluminiová královna*. Praha, Lidové noviny 2005, s. 40.

⁽¹⁸⁾ tamtéž, s. 97.

„Naši muži přišli o to, co pokládají v životě za ze všeho nejdůležitější. O vlastní důstojnost, která je u nás do jisté míry opřena o schopnost materiálně zajistit svou rodinu. Přišli totiž o peníze a možnost je vydělat. Není pro Čečence nic horšího než být chudý, nebo si muset vydělávat nějakým ponižujícím způsobem. No a ženy pokládají za nejdůležitější něco jiného – své děti. Aby je zachránily, jsou ochotny podniknout cokoliv. Třeba se i ponížit. A teď naše hlavy rodin zjistily, že upadly do závislosti na těch, nad kterými vždy panovaly. To je horší než vojenská porážka...“⁽¹⁹⁾

„Teď to u nás často bývá naopak. Za války ženy dokáží svým hlasem a zoufalstvím často víc než muži s granátometry...“⁽²⁰⁾

Ačkoli se naší společnosti může zdát, že žena je dle čečenských tradic pouhým „vlastnictvím“ muže, jež postrádá svá práva, není tomu tak. Vztah mezi mužem a ženou je často křehčí nežli pouto vzniklé mezi partnery na našem území. Čečenci své ženy ctí, dokonce bývají velmi vášnivými milenci, ačkoliv z jejich chování na veřejnosti bychom mohli upadnout do mylné teorie o chladných emocionálních vazbách. V některých rodinách jsou dokonce lehce překračována i určitá pravidla vztahující se k odlišným rolím manželů, jež tato kultura opravdu představuje.

„Můj muž byl na čečenské poměry celkem pokrokový. Dokonce jsme spolu po svatbě chodili do kina. To se u nás nevidí, aby vzal manžel manželku do společnosti. Je to skoro ostuda. Ale on na to kašlal. Někdy večer jsme si spolu sedli k televizi a drželi se za ruce. Byl ke mně něžný...“⁽²¹⁾

Žena tedy dle čečenské tradice zaujímá ve společnosti postavení slabšího jedince, a proto je po mužích požadováno, aby zajistily jejich řádné zaopatření. Role ženy je úzce propojena se starostmi o domácnost, potažmo o děti, avšak stále platí jakési nepsané pravidlo o tom, že právě ona je tím nejdražším „pokladem“ domu, který je nutno střežit.

⁽¹⁹⁾ Procházková, P.: Aluminiová královna. Praha, Lidové noviny 2005, s. 24.

⁽²⁰⁾ tamtéž, s. 128.

⁽²¹⁾ tamtéž, s. 26.

3. Občanské sdružení Berkat

Již ze samotného názvu tohoto občanského sdružení lze lehce určit jeho pole působnosti. Slovo Berkat je totiž převzato z čečenského a ignušského jazyka, kde se s ním setkáme ve významu „štěstí“ nebo „milosrdenství“. V jazyce právním jde o název občanského sdružení, jež se zaměřuje zejména na pomoc a podporu svépomoci v místech zničených válkou a humanitárními katastrofami. ⁽²²⁾

3.1 Vznik Berkatu

Občanské sdružení Berkat bylo zaregistrováno na podzim roku 2001. Podnětem k jeho vzniku byla snaha pokračovat v práci stejnojmenného občanského sdružení působícího v Ignušetii, u jehož vzniku stála Petra Procházková se záměrem podpory dětského stacionáře v Grozném. Berkat ve své činnosti mimo jiné navázal a rozvinul aktivity otevřeného společenství lidí, jež je známé od konce roku 1999 jako Výbor SOS Čečensko.

Berkat ve své práci preferuje zásadu individuální pomoci. Usiluje tedy o zprostředkování co největšího množství přímých informací o životě lidí v Čečensku a poté o vytvoření individuálních přátelských vazeb. Domnívám se, že právě tato jejich strategie je odlišuje od mnoha jiných sdružení a dokonce si myslím, že zaujetí takového postoje přináší v konečné fázi daleko zásadnější výsledky.

Nutno dodat, že zaměření Berkatu se nevztahuje jen na spolupráci s Čečenskem. Neopomenutelným významným polem jeho působnosti se v poslední době stalo zejména území Afghánistánu, kde se již také můžeme setkat s několika projekty jako je Adžamal (Zdravé oči pro Afghánistán, tzn. transplantace očních rohovek) či Happy Flying Carpets (HFC, svépomocné ženské rukodělné dílny).

3.2 Berkat v Čečensku

Po čtyřech letech existence nastoupilo období nejistoty. Rok 2005 nebyl pro Berkat příliš snadný. Jeho působení v Čečensku procházelo po celý rok výraznými změnami. Štěstí však provázelo jeho kroky, a tak od února roku 2006 působí Berkat opět v Grozném. Několik přítelkyň Berkatu našlo dům a pomohly tak vytvořit základní program pro vícegenerační komunitu obyvatel města. Podařilo se tak navázat na práci předchozích několika let. Koncem roku 2006 se do Čečenska vypravila dvojice českých zástupců Berkatu, Jana Hradílková a Věra

⁽²²⁾ www.berkat.cz.

Roubalová, které se tak zasloužily o nejaktuálnější přísun informací. Následující údaje jsou součástí jejich záznamů o činnosti Berkatu k datu 29.11.2006.

3.2.1 Centrum pro rodinu v Grozném – komunitní centrum Doež'1

Komunitní a vzdělávací centrum v Grozném (Centrum pro rodinu) je souhrnem všech dosavadních programů, jež navíc dále rozvíjí. Doež'1 působí v Čečensku od ledna 2006, a sice díky spřízněné organizaci Semja. Komunitu tohoto centra představuje třináct lidí, kteří jsou za svou práci Berkatem placeni a mezi nimiž bych ráda vyzdvihla tři jména - Fatimu, manažerku, Rozu, sociální pracovníci a Aminat, psychologku.

Tento projekt je financován ze státní dotace Ministerstva zahraničí ČR, již lze čerpat pouze do konce tohoto roku a s níž se pokryjí sotva dvě třetiny veškerých nákladů na provoz. Sbírkový a dary jsou tedy významným zdrojem financí. Kupříkladu červencové náklady byly zajištěny prostřednictvím tzv. svatební sbírky novomanželů Věry Roubalové Kostlánové a Františka Kostlána.

Týdenní program centra Doež'1 vypadá asi takto.

Šicí kurzy	pondělí a čtvrtek	12-16 hod.	9 učenek
Šicí ateliér	pondělí až pátek	9-16 hod.	
Kurzy počítačů	úterý	12-16 hod.	10 žáků
	pátek	11-15 hod.	4počítače
Skupiny podvalščiků	středa	celý den	zdrav. a soc. poradna
Taneční kurzy Maršo	neděle		

3.2.2 Přátelská pomoc rodinám v Grozném

Program Přátelské pomoci byl zahájen v lednu roku 2004, přičemž zlehka navázal na program „individuální pomoci“ a zaměřením se na podporu nejpotřebnějších rodin v Grozném. Jeho realizaci přispívá spolupráce se společností Člověk v tísni. Jednotliví účastníci projektu, již samozřejmě nejsou diskriminováni místem pobytu (tedy nejen dárce z řad Čechů), přispívají na konkrétní rodiny, s nimiž posléze v případě zájmu navazují bližší osobní vztahy. Nejúčelnějším prostředkem je vzájemná korespondence. Jsou však i tací, kteří podporují projekt jako takový. Zejména díky nim je možné tento projekt „udržet naživu“. Název tohoto programu je úzce propojen s obsahem, a proto se nyní pokusím vysvětlit, proč právě „Přátelská pomoc“.

Tedy, volba slova „přátelská“ vychází ze záměru zdůraznění rovnoprávného vztahu mezi subjekty, jinými slovy jde o tendenci poukázat na symetrickou podobu tohoto vztahu. Role dárce

a obdarovaného jsou totiž vzájemně propojeny. I dárci získávají svůj dar, jenž jen často není hmatem uchopitelný. Nejlépe to vystihují slova Bány Smetánkové: „Osobní setkání, byť i třeba na dálku, to je jeden ze základních kamenů filosofie pomoci občanského sdružení Berkat. Lidé, kteří se pomoci účastní, vstupují do osobního kontaktu s lidmi, kterým je pomáháno, a pochopitelně se tak děje i na druhé straně. Je to skutečně účinný způsob, jak se můžeme zbavit předsudků, xenofobie, rasismu, lhostejnosti atd. Nemůžeme srovnávat kvantitu pomoci s humanitárními organizacemi, poskytujícími pomoc plošně. Ale jak víme, kvantita není všechno.“⁽²³⁾

Od roku 2006 se projekt rozvíjí třemi směry.

Setkávání staříků a podvalščíků v Centru Doežl je prvním z nich. Jeden den v týdnu patří právě těmto setkáváním, jejichž cílovou skupinu tvoří lidé různých národností (Rusové, Čečenci, Kazaši), kteří v Grozném zůstali. Většina z nich tedy náleží do skupiny sociálně izolovaných invalidů. Docházení do Centra se pro ně stalo jakousi záležitostí samozřejmosti. U společného stolu mohou nad čajem a zákuskem diskutovat o svém problémech, popřípadě se pokusit o jejich řešení. Tyto služby, jež jim jsou k dispozici, lze připodobnit nabídce nám známé instituce zvané Naděje.

Další způsob pomoci představuje **terénní Přátelská pomoc rodinám**. Málokdo z programu Přátelské pomoci je totiž schopen samostatné podnikatelské aktivity, přičemž nejčastější překážkou bývá jejich velmi špatný zdravotní stav. Z tohoto důvodu jsou tyto lidé „odkázáni“ na naši pomoc. Součástí této pomoci jsou i jednorázové sbírky, které jednou za čas Berkat vyhlásí v podobě SOS akce pro rodinu, která to v dané době potřebuje nejvíce. První sbírka *Střecha pro Jachitu* proběhla úspěšně v srpnu roku 2006.

Poslední, leč nikoli ve významu, je tzv. **přátelská investice** vložená do **malého a rodinného podnikání**. Záměrem Berkatu je vybudování jednotlivých rodinných podniků v Grozném. Zpočátku by sice byly závislé na Centru pro rodinu, leč cílem tohoto projektu je jejich postupné úplné osamostatnění.

3.2.3 Maršo

Taneční skupina Maršo je složena z dětí uprchlíků, které spojuje jejich společná záliba, tanec. Největší podíl na vzniku této skupiny má jistě její zakladatel tanečník, choreograf a hudebník Vacha Těmirchanov, který se tak zasloužil nejen o pravidelná setkávání souboru, ale

⁽²³⁾ SMETÁNKOVÁ, B.: Individuální pomoc civilnímu obyvatelstvu v Grozném. absolventská práce, Jabok, Praha 2003, s. 34.

zejména o prolomení šedi každodenních dnů v uprchlickém táboře Sputnik.

Poprvé navštívilo Maršo Českou republiku v lednu roku 2003, a neboť její vystoupení sklídila velké úspěchy, Berkat se rozhodl, že tuto akci zopakuje. Prostřednictvím centra Doez'1 zkontaktoval členy skupiny, kteří již opustili tábor, a po třech letech Maršo opět zavítalo do Čech, tentokrát v rámci projektu Tancem proti terorismu. Diváci i účastníci si odnesly plno příjemných zážitků, a tak již nyní Berkat pracuje na pokračování. Připravovaný projekt je nazván Jazyk tance.

3.3 Inbáze – komunitní centrum pro migranty

Občanské sdružení Berkat již má v České republice své zázemí. Je to komunitní centrum Inbáze, jež bylo slavnostně otevřeno v květnu minulého roku. Inbáze představuje určitou formu „útočiště“ pro veškeré cizince, jež hledají pomocnou ruku. Tito lidé zde mohou využít pestré škály bezplatných služeb. Zdejší prostory však nejsou vyhrazeny jen pro sdílení smutných životních příběhů a jejich následného řešení, nýbrž plní též funkci poskytování míst pro setkávání a vzájemné poznávání nově příchozích.

Současná nabídka komunitního centra zahrnuje

- a) vzdělávání,
- b) poradenské služby,
- c) podporu a pomoc při hledání v zaměstnání,
- d) dobrovolnické centrum,
- e) aktivity dobrovolníků s dětmi,
- f) ethnocatering,
- g) mateřské centrum Inbáze – dětský koutek,
- h) multikulturní skupiny KRUHY a
- i) šicí dílnu.

3.3.1 Ethnocatering

Ethnocatering spočívá v přípravě tradičních pokrmů, které jsou dle zakázky dodávány na různé společenské akce. Tento projekt je jednou z nejeftivnějších služeb poskytovaných Inbází, jež prostřednictvím žen, které se na ní podílí (uprchlic, migrantek a cizinek) dosáhla opravdu velkých úspěchů. Nezaměstnaným ženám se tak nabízí neobyčejná příležitost. Prostřednictvím jim dobře známé činnosti mohou nejen vyplnit přebytek volného času, ale též

zajistit své rodině určitý finanční obnos, který za prodané občerstvení obdrží. Ethnocatering se dosud setkal jen s pozitivními ohlasy, jeho pole působnosti, včetně stávající nabídky různorodých pokrmů, se stále rozšiřuje. V rámci ethnocateringu se tedy setkáte s tradiční kuchyní Afghánistánu, Gruzie, Čečenska, Arménie, Běloruska, Kazachstánu, ale též Kalmycka a dalších zemí.

Zkušenosti se zajišťováním občerstvení na zahájení a zakončení mezinárodního festivalu Jeden Svět, mezinárodní konferenci o.s. Ligy Lidských práv v Praze, ale též na americké ambasádě patří mezi poměrně zdařilé začátky.

3.3.2 Dobrovolnické centrum

V době svého vzniku Berkat působil jako dobrovolnická organizace, jež tři a půl roku pracovala na čistě dobrovolnickém základě. Význam role dobrovolníka se během uplynulých šesti let příliš nezměnil. Stále zastupuje jednu z nejvýznamnějších úloh v Berkatu, podíl její účasti na projektech je neopomenutelná.

Sekce dobrovolníků je řízena dvěma koordinátorkami, jež zodpovídají za průběh jednotlivých akcí, na nichž se dobrovolníci podílí. Koordinátoři mají v Inbázi svůj vyhrazený prostor, jenž pokrývá vždy celý jeden den v týdnu.

Berkat usiluje o týmovou spolupráci, jež vyžaduje budování pevných vzájemných vazeb. V listopadu proto uspořádal víkendový výjezd dobrovolníků, který se konal pod vedením specialisty v oblasti team-buildingu. Z důvodu velkého počtu dobrovolníků Berkatu byli pro tuto nadstandartní aktivitu osloveni jen ti nejaktivnější s výhledem dalších plánovaných setkání.

K 1. 12. roku 2006 bylo v Inbázi zaznamenáno 32 aktivně se podílejících dobrovolníků, mnoho dalších je již zaregistrováno, pouze dosud nevyužili nabízejících se příležitostí. Uplatnění je však poměrně široké. Nejvyšší podíl účasti zcela jistě najdeme u doučování dětí migrantů.

Učení a doučování

V oblasti doučování najdeme minimálně 15 aktivních dobrovolníků, přičemž jejich působení zahrnuje výuku v kurzech, doučování frekventantů jednotlivých kurzů a v neposlední řadě taktéž doučování školních dětí.

Aktivity s dětmi

Nejvýznamnější aktivitou v této oblasti je týdenní tábor pro děti, jenž proběhl loni v srpnu. Velký ohlas, jenž sklídl, si vyžádal zopakování. V létě v témž měsíci je tedy naplánován další příměstský tábor. Pravděpodobně vzroste kapacita účastníků, a tak bylo učiněno rozhodnutí o rozdělení dětí na dvě skupiny s ohledem na věk.

Dále sem spadají jednodenní akce pro děti, jež se konají vždy v neděli v přibližně 4-5 týdenních intervalech. Náplň těchto dnů tvoří většinou výlety po Praze, jako kupř. výstup na Petřín, návštěva Zoo apod. Tyto aktivity jsou označovány dětskými skupinami.

Hlídaní dětí

Nejčastější klientelou Inbáze jsou ženy s dětmi, a proto zajištění hlídání dětí patří neodmyslitelně na seznam nabízených služeb. V dětském koutku dle svých časových možností působí opět dobrovolníci.

Osobní asistence

Klienti Berkatu se mimo jiné často potýkají s jazykovou bariérou. Návštěvy mnohých českých úřadů jsou pro ně tedy obtížné. Neochota našich úředníků jen umocňuje jejich obavy z osobních jednání. V těchto případech je vítaný doprovod dobrovolníka, jenž jim může být nejen oporou, ale též poradcem.

Osobní asistence lze využít i při sepisování různých žádostí, popř. při práci s internetem (hledání zaměstnání či bydlení).

Pomoc při nárazových akcích

Dobrovolníci vypomáhají na různých akcích Berkatu jako jsou kupř. Refufest, Bazaret, přednášky, popř. pomáhají s přípravou výrobků z Afghánistánu a s jejich benefičním prodejem.

Knihovna

Inbáze se rozhodla otevřít i knihovnu, již dobrovolnice průběžně katalogizují.

Překlady

Překlady jsou soustředěny na ruský a anglický jazyk. Propagační materiál je tedy dostupný ve všech třech jazykových alternativách. Dobrovolníci se na překladu podílí. Výhledově se také plánuje uveřejnění ruské a anglické verze internetových stránek.

3.3.3 Multikulturní skupiny

Multikulturní skupiny, tzv. KRUBY, představují službu, která se zde od samého počátku setkává s velmi pozitivním ohlasem. Nutno dodat, že se nejedná o zcela novou aktivitu, leč naopak jde o určitý pokus navázat na setkání do doby vzniku Inbáze uskutečňovaná v YMCE. Leč v případě, že bychom chtěli dojít k samému prvopočátku této aktivity, museli bychom se lehce posunout v čase a zcela změnit prostředí, neboť vznik těchto setkání je velmi úzce propojen s uprchlickými tábory, kde právě Skupiny byly mnohdy jedinou aktivitou uprchlíků, jež pomáhala těmto lidem prolomit šed' a monotónnost všedních dnů.

Multikulturní skupiny mají podobu pravidelných setkání žen, popř. mužů, jež slouží jako možnost interakce rozličných kultur v poskytnutých prostorách za účasti minimálně jednoho pracovníka Berkatu, jenž skupinu řídí. Nejde však o direktivní vedení, ba naopak. Vedoucí spíše zaujímá roli jakéhosi usměřovatele, nežli autoritativní postavení vůdce. Určitá pravidla vztahující se k průběhu skupiny jsou dána, leč obsah a postup zpravidla určují účastníci.

V Inbázi v současnosti najdete tři multikulturní skupiny, přičemž dvě z nich jsou ženské a pouze jedna mužská. Každá skupina má svá vlastní pravidla a zvyky.

Mužské skupině je vyčleněn čtvrtek, z důvodu častých pracovních povinností jde o pozdní večerní čas, zatímco u ženských skupin je možnost výběru. Nezaměstnané klientky dochází na pondělní skupinu, jež probíhá v brzkých odpoledních hodinách, vytíženější ženy navštěvují večerní KRUBY páteční.

Multikulturní skupiny, jak jsem již uvedla výše, slouží jako možnost setkávání se u jednoho stolu, jež současně plní řadu funkcí. Tato společná aktivita nabízí volný prostor jak dlouhodobým klientům, tak i nově příchozím, kterým tak může napomoci v jejich integraci. Funkce skupin tvoří poměrně pestrou škálu, na níž mimo jiné najdete možnost relaxace, sdílení, rozvoj jazykových dovedností a mnoho dalších.

O ženských skupinách pojednává též praktická část mé práce, neboť právě tato aktivita byla hlavním „nástrojem“ mého pokusu dostat se k uprchlicím blíže, pokusu, který se zdařil.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Multikulturní ženské skupiny

Multikulturní ženské skupiny mají svou historii, s níž se pojí jméno Věry Roubalové, terapeutky, jež stála na počátku celé myšlenky a zasloužila se tak o skutečnou realizaci této idey.

"Ráda bych měla skupinu pro celé rodiny, ale nejde to. Aby v nové zemi muži uživili své rodiny, pracují ve dne v noci. Ženy jsou doma s dětmi a nemají vůbec žádné peníze. Je pro ně důležité, že mohou přijít jako důstojné lidské bytosti, ne jako žebráci, a jsou vítány. Potřebují společenství. Skupina jim dodává vzájemnou podporu," říká Věra Roubalová.

Věra Roubalová – terapeutka, supervizorka a sociální pracovníce – se již dlouho pohybuje v sociální oblasti. Její specializací je práce s uprchlíky, tedy azylová a cizinecká problematika, přičemž založení ženských multikulturních skupin patří k jedné z mnoha jejich zásluh na poli uprchlictví.

Přibližně před rokem ukončila své pravidelné přednášky na školách a nyní se tak může naplno věnovat své práci v Inbázi, kde vede terapii, intervizi, supervizi a v neposlední řadě též ženské multikulturní skupiny. V roce 2003 získala za svou práci ocenění Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

Věra Roubalová, třebaže je časově velmi vytížená, neboť se pracovně angažuje nejen v Berkatu, dochází na pondělní ženskou multikulturní skupinu, již zde vede, a sice společně s Parisou, vedoucí centra Inbáze, a Tamarou, sociální pracovnící.

Jak jsem si již zmínila v teoretické části, v Inbázi se konají dvě ženské skupiny, pondělní a páteční, přičemž jejich forma se od sebe značně liší. Má volba pondělní skupiny byla podložena mnoha důvody, z nichž bych však vyzdvihla zejména skupinovou dynamiku, jež je zde vlivem široké škály přítomných kultur velmi pestrá a právě tím mi tolik blízká.

Pondělní skupina začíná přípravou jídelního stolu. Je zde velmi příjemný zvyk, jenž spočívá ve vaření oblíbených národních jídel a jejich následné společné konzumaci. Na konci každé skupiny se tedy určí jeden dobrovolník, který se tohoto úkolu ujme a navaří. Nemá-li možnost vařit ve své domácnosti, lze k přípravě pokrmů využít prostory Inbáze.

Po usednutí k prostřenému stolu nás čeká tzv. seznamovací kolečko. Každý se představí a řekne o sobě, co pokládá za důležité, co v tu danou chvíli chce ostatním o sobě říci. Po uzavření kolečka propukne veselé hodování, jemuž je věnováno přibližně půl hodiny.

Poté, co jsou všichni dostatečně nasyceni, usedá se do kruhu ke společné diskusi. Klientky mají možnost navrhnout jakékoli téma, kterému se tu v průběhu následující hodiny a půl skupina bude věnovat. Pokud však žádný návrh nezazní, přichází s nabídkou vedoucí skupiny, jenž musí mít vždy nějaké téma připravené. Okruh témat je velice široký, neexistují tu tedy žádná omezení, jež by některé nápady jakkoli diskriminovala. Diskuse, jejichž účastníkem jsem byla i já, byly na tato témata – náboženství; slavení Vánoc; svatební zvyky; trávení volného času; starost o staré lidi, jež tehdy vyvrcholila společnou úvahou o různých tradicích pohřbívání; ale také jsem zažila debatu o lhaní malých dětí a způsobech, jak si člověk dělá dobře. Výše vyjmenovaná témata jsou jen malým zlomkem proběhlých diskusí.

Všechny tyto debaty byly velmi přínosné a podnětné, což podmíněno zejména jejími účastníky, kteří mají velmi rozličné zkušenosti dané jejich odlišnou kulturou. Já osobně velmi často odcházím ze skupiny s řadou „otazníků“, jež zůstávají mi ještě dlouho poté v hlavě.

Zvyk pojící se k uzavření skupiny je utvoření kruhu, v němž chytanou se všichni za ruce, a rozloučí se s ostatními za použití svého vlastního jazyka. Slovo nashledanou zde nalezne i sedm různých podob.

Namísto diskusních kroužků se zde konají i jiné činnosti, nejčastěji arteterapie. Velmi oblíbená je zejména práce s keramickou hlinou, přičemž výrobky žen je možné si nechat vypálit.

Ženská multikulturní skupina probíhá i v letních měsících, leč v jiné formě. Berkat pro ženy pořádá různé výlety za kulturou, jež se konají pravidelně jednou za 14 dní. Teplé květnové dny umožnily zrealizovat první z těchto letošních výletů již nyní. Zúčastnila jsem se velké akce, jež byla propojením všech skupin Inbáze (ženských, mužských, ale i dětských) a zároveň otevřenými dveřmi pro nové příchozí. Celodenní výlet parníkem do Tróje, jehož hlavní náplní byl piknik v parku, se tak pro 70 přítomných klientů stal jednou ze světlých chvil jejich zdejšího pobytu.

Má účast na ženské multikulturní skupině trvá již rok. Za tuto poměrně krátkou dobu se mi podařilo získat ve skupině čestné členství, jež pro mne mimo jiné znamenalo usnadnění mé cesty k Čečenkám.

Čečenek se v Praze příliš nevyskytuje, a proto jejich zastoupení na skupině není vskutku velké. Pamatuji se pouze na paní Chedu, matku pěti dětí, jež je v současné době plně zaměstnána, a Aminu, již jsem se také rozhodla pro svou práci oslovit.

Jak jsem se již zmínila, Čečenky na pondělní ženskou skupinu příliš nedochází, avšak pravidelnou účastnicí této skupiny je kupříkladu jedna Afghánka, žena vyznávající Islám, jež mi umožnila více nahlédnout do oblasti náboženství, sféry, jež má pro Čečence zcela výsadní postavení.

Má účast na ženské skupině je pro mne jednou z cenných zkušeností, jež patří k příjemným způsobům, jak se něčemu přiučit. Mé působení ve skupině mne naučilo především práci s ženami, při níž je rozhodně třeba brát v potaz určité kulturní odlišnosti, avšak jinak, po získání určité důvěry, je mnoho žen velmi otevřených a ochotných mluvit s vámi téměř o čemkoli.

Nejsilnější zážitky si odnáším ze skupin, při nichž došlo k silnému emocionálnímu nasazení klientek, jež se projevilo jejich následným pláčem. Bylo to v situacích, kdy jsme mluvili o rodině či o práci, tedy tématech, jež jsou pro některé ženy velmi bolestivými místy. Mnoho z nich muselo zanechat svou rodinu doma a nyní jsou tu na všechno sami. Dá se říci, že pocit osamělosti je tedy jejich společným znakem.

K neopomenutelným přínosům mé spoluúčasti na ženské skupině patří v neposlední řadě též bližší poznání Věry Roubalové, které získalo podobu přátelského vztahu, jehož si hluboce vážím. Tato žena je však nejen mou přítelkyní, ale též učitelkou a poradkyní. Právě ona mi pomohla v navázání vztahu s jednou z klientek, právě ona je mi pomocnou rukou ve svízelných situacích, kdy nevím si rady, ve chvílích věnovaných supervizím.

6. Případové studie

Cílem mé bakalářské práce, jak jsem se již zmínila v úvodu, je seznámení se situací čečenských uprchlic. Z důvodu mého záměru podat co nejširší výpověď o současném postavení těchto žen, jsem se rozhodla použít případových studií. Zvolila jsem si právě tuto formu uspořádání šetření, neboť se domnívám, že nabízí prostor velmi široké škále informací. Najdeme zde tedy poměrně komplexní poznatky získané prostřednictvím různých metod, které předchází omezenému úhlu pohledu a naopak přináší velmi cenné a hluboké skutečnosti.

Sběr informací byl zaměřen zejména na změnu postavení těchto žen v souvislosti s jejich nuceným uprchlictvím.

Při výběru žen jsem vycházela ze dvou hlavních kritérií. Prvním byla určitá dostupnost k navázání potřebného vztahu, jenž je při této práci rozhodně neopomenutelnou podmínkou, druhým byla snaha oslovit ženy nacházející se v odlišných životních situacích. Oslovila jsem čtyři potenciální adeptky, přičemž všechny byly nakonec ochotné se mnou spolupracovat.

Veškeré níže uvedené informace jsou výsledkem mého navštěvování příslušných rodin. Jejich získání tedy nebylo podloženo žádnými záznamy vypracovanými jinými osobami.

Rozhodla jsem se, že těžiště případových studií se bude nacházet v individuálních rozhovorech. Základní metodou je tedy dotazování technikou polostandardizovaných rozhovorů. Vypracovala jsem několik společných stěžejních otázek, jež tvořily jejich základ. Ostatní otázky vznikaly spontánně v průběhu rozhovoru.

Nechtěla jsem však zůstat jen u této metody, a tak jsem se rozhodla požádat své klientky o nákras koláčů radostí a starostí, jež jsem přiložila na konec každé případové studie.

Během mého sběru informací, jež byly podkladem pro teoretickou část mé práce, jsem nabyla dojmu, že postavení ženy je čečenskou tradicí poměrně jasně vymezeno. Změna prostředí však s sebou přináší řadu dalších změn, z nichž některé mohou mít pro život zásadní význam. Nucená změna místa pobytu mých respondentek si jistě též vyžádala určité ztráty, či alespoň nějaké změny. Rozhovor s nimi vedený jsem tedy směřovala na tematiku jejich současného postavení.

6.1 Tamara

Setkání s Tamarou bylo mou první bližší zkušeností s kulturou Čečenců, přičemž Tamaru jsem poznala prostřednictvím doučování jejího staršího syna Ahmeda.

Tamara je velmi éterická žena, jež disponuje značným charismatem. Již na první schůzce si mne tedy získala. Její otevřenost a upřímnost v komunikaci mi byla blízká, o celkové extroverzi ani nemluvě.

První setkání se odehrávala v bytě jejího „přítele“ Vladimíra, u něhož na přechodnou dobu pobývala. Vladimír je Čech, který se s Tamarou seznámil jako s pečovatelkou jeho těžce nemocné matky. Tamara se o ni starala a poté, co umřela, nabídl jí Vladimír možnost bydlet v jeho bytě. Tamara se tedy s „celou“ svou rodinou, tj. se dvěma chlapci, přestěhovala na Háje a zde žila donedávna. Vladimír jí s výchovou chlapců značně pomáhal, zejména s mladším Serchánem, kterého si velmi oblíbil. Tamara tak získala nejen přítele, ale taktéž mužský vzor pro syny, který její rodina již nějakou dobu postrádá.

Tamara pochází z velkého klanu, má čtyřicet sestřenic a čtyřicet bratranců. Ona sama je nejstarší z pěti sourozenců, ze třech bratrů a dvou sester. Do Čech přišla v září roku 2002. Svou zemi původu opustila z důvodu obav o bezpečí jejích dětí. Azyl obdržela poměrně rychle. Vzpomíná si na přesné datum – 20.5.2004. Letos zde oslavila své čtyřicáté narozeniny. Její životní příběh je velmi zajímavý, a tak se pokusím zaznamenat nejdůležitější okamžiky její životní pouti.

Tamara, třebaže to v Čečensku není tradicí uznávané, chtěla vždy studovat medicínu. Tento její sen se jí po velkém úsilí naplnil, avšak nepodařilo se jí ho dokončit.

V roce 1984 ukončila základní vzdělání, v té době odpovídalo 10 třídám. Poté úspěšně složila zkoušky na studium fyziky a matematiky, jež jí matka vybrala namísto medicíny. Podmínkou tohoto studia však bylo absolvování 2měsíčního sběru vína, což bylo pro mladou čečenskou dívku zcela nepřijatelné. Ke studiu tedy nakonec nenastoupila. Nedlouho poté zahlédla v novinové inzerci odkaz na přípravné kurzy medicíny. V té době pobývala s otcem v Kazachstánu, kam pravidelně dojížděli za prací, a tak rozhodnutí záviselo na něm. Otec po dlouhém rozmýšlení souhlasil, přestože se tak vědomě postavil proti celé své rodině, jež zastávala opačný názor. Kurzy probíhaly v Rusku, což znamenalo, že je otec „povinen“ dělat své dceři během studií společníka. Úspěšné složení závěrečných zkoušek umožnilo Tamaře v roce 1985 volný přístup na medicínský institut, též v Rusku. Otec s ní pobýval po celou dobu studia. Po sedmém semestru vysokoškolského studia obdržela Tamara zprávu o smrti jejího dědečka, a

tak se s otcem vypravila domů. A při této příležitosti byla unesena. Její manžel tak ukončil její těžce nabyté studium. Psal se rok 1989.

Její o osm let starší manžel byl sousedem rodiny její matky. Jako malí si spolu tedy hráli a později tento vztah přerostl ve formu platonické lásky. V momentě, kdy se rozhodlo o Tamařině vysokoškolském studiu, dostal její obdivovatel zlost a oženil se. Tamara tedy přišla do jeho domu v době, kdy jeho první manželka již měla dvě dcery. Třebaže si Tamara sňatek nepřála, nemohla ho podle tradice odmítnout. Po 14 dnech tedy byla svatba.

Vztah Tamary a první manželovy ženy nabyl podoby velmi dobrého přátelství. A neboť tato žena porodila ještě jednu dceru, má Tamara nyní pět dětí. Starost o domácnost a děti je zde společnou povinností, včetně kojení dětí, při němž se nerozlišuje pokrevní mateřství. Proto role matky není určována porodem.

Tamařin otec, jak již vyplynulo z výše uvedených informací, byl vskutku osobností s velkým charakterem. On sám měl vystudovány jen čtyři třídy, přesto a možná právě proto vždy podporoval Tamaru v jejím studiu.

Tamařin otec, jako 80% Čečenců, vyjížděl za prací z Čečenska. Podařilo se mu získat dobré místo v Kazachstánu, kam poté dojížděl s celou svou rodinu. Tamara tedy studovala základní školu v Čečensku, i v Kazachstánu.

Tamara porodila dva syny. Starší Ahmed letos oslaví své patnácté narozeniny. Mladší Serchán se příští rok chystá do školy. Je mu 6 let. Serchán je velmi šikovný inteligentní chlapec, jenž není válečným děním v Čečensku, ani následným útekem poznamenán. Ahmedova zkušenost je však opačného charakteru.

Válečný stav v Čečensku zásadně ovlivnil život Tamařiny rodiny. V roce 1999 ruští vojáci před očima Ahmeda zastřelili Tamařina manžela. Ahmed poté přestal mluvit, odmítal jíst a začal se izolovat. Ještě po příchodu do Čech se potýkal s posttraumatickým syndromem, jehož nejprokazatelnějším symptomem bylo noční pomočování se.

V současné době působí dojmem sympatického mladého muže, jenž jako ostatní chlapci v jeho věku prochází obdobím pubescence.

Tamara pracuje jako sestřička v zubní ordinaci, a protože je tato práce časově náročná, musí se Ahmed v čase její nepřítomnosti starat o svého bratra, to znamená vyzvedávat ho z mateřské školy a poté dohlížet na jeho hry. Třebaže se před dvěma měsíci přestěhovali do Kolovrat, Vladimír v jejich životě nadále setrvává. Udržuje s nimi stálý kontakt, o víkendech společně vyjíždí na chalupu.

Rozhovor

Tamaru znám již opravdu dlouho. Navázali jsme poměrně blízký vztah, jenž je možné doložit naším vzájemným tykáním. Rozhovor tedy probíhá na bázi přátelského pohovoru. Na místo schůzky přichází pozdě. Velmi se mi ale omlouvá a ihned mi to vysvětluje. *„Tady je to všechno jiný. Samý plánování. Musíš každý den myslet, co bude zítra. To u nás není. Je to strašně těžký život. Já vašim ženám nezávidím.“*

Rozhovor probíhá v Tamařině bytě v Kolovratech. Jsem zde poprvé, a tak si zprvu prohlížím její nové bydlení. Obdivuji jeho zařízení, zejména velmi pěkný nábytek. Tamara mi vysvětluje, že jde o dar od několika spřízněných nadací. Uspořádání této bytové jednotky se nijak neliší od našich bytů. Cítím se tu jako doma, zejména když mě Tamara pozve ke společné večeři, již představuje zakoupená pizza.

Tamara, stejně jako ostatní dotazované Čečenky, mluví česky. Až na malé výjimky tedy rozumí všem mým položeným otázkám.

Rozhovor začínám připraveným úvodem, který z důvodu stejného znění v dalších případových studiích vynechávám. *„Mám pocit, že postavení ženy je čečenskou tradicí poměrně jasně vymezeno. Když jsi byla nucena opustit zemi svého původu, situace se jistě změnila. A o tom bych si s Tebou nyní ráda povídala.“*

Co Tě jako první napadne, když se řekne „postavení čečenské ženy“?

Čečenská žena je matka svých dětí. Poté se na chvíli odmlčí a zanedlouho dodá: Když nemá děti, jestli to je slečna, to je žena chráněná svými muži, muži, kteří jsou kolem ní. Když to je malá slečna, pak žena chráněná svou rodinou. A stará žena, to žena, která pečovala o své děti a teď děti pečují o ní.

Jaké postavení zaujímá čečenská žena v cizí zemi, konkrétně v České republice?

„Cizí je cizí.“ Následuje dlouhá chvíle ticha. *Pro mě je to těžký, protože nosím to oblečení, ten šátek. Ale to nedělají všechny čečenské ženy. To záleží na každém.*

Každý má právo se rozhodnout. Ty jsi se rozhodla, že šátek nosit budeš. Je to pro Tebe ale těžké.

Kolik těžkostí budu mít v tomhle životě, tolik hezkýho života dal mi Bůh tam v tom životě.

Vnímáš změnu svého postavení? Pokud ano, je Ti tato změna příjemná?

Přijela jsem, protože tady se cítím bezpečně. Přijala jsem zákony vaše a jiné věci. A ta změna se mi líbí. Protože já rozhoduji nad životem.

Já například nechválím sebe, ale tolik věcí jsem zvládla tady. Tolik kurzů a autoškolu. Já měla takový sen – řídit auto. Tamara se směje. Já dosáhla tolik věcí, že se tomu trošku divím. Že kdyby to byl cizí člověk, tak bych jí obdivovala, čestně.

Každá situace má svou pozitivní i negativní stránku, alespoň se to tvrdí. Jaká u Tebe v souvislosti s pobytem v ČR převažuje?

Pobyt tady jinom dobrý.

Jak silný vliv má na Tvé postavení Tvá role uprchlíka?

Mně to vadí strašně. Když řekneš - si uprchlík, v očích těch lidí cítila jsem tak něco... Ty lidi nevidí ten důvod a já pro ně přežívavec.

Jaký byl Tvůj nejhorší okamžik během Tvého odchodu do ciziny?

Nejhorší bylo, že sem nechala tam maminku a děti.

Říká se, že těžké chvíle člověka zocelují. Vzpomínáš si na nějaký zážitek, který Ti v konečném důsledku byl nějak prospěšný?

Vzpomínám si na ty těžké chvíle. Bylo to těžký, když šla jsem pryč sem. Bylo to tak šíleně strašný. Ale když viděla jsem ty slabší lidi, dávalo mi to víc síly. Dalo mi to sílu.

Co u nás (v ČR) nejvíce postrádáš?

Mně chybí moje děti, mama. Chybí mi všechno, co jsem měla ráda a nechala tam doma. Ale myslím, že člověk si zvyká. Tady mám taky už věci, který mám ráda. „Nemůže mít člověk všechno.“ Něco tam ztratila a tady našla. Nechala tam někoho a tady někoho našla. Táta tam zemřel a tady jsem našla druhýho. Tamara mluví o Vladimírovi.

Tamaro, kdy umřel Tvůj tatínek?

V roce, kdy jsem utíkala. Rusové tatínka přivázali za ruce a mě mlátili. Mě a bratrance taky. Tatínek to nevydržel a v noci dostal infarkt.

Chtěla bys se vrátit domů?

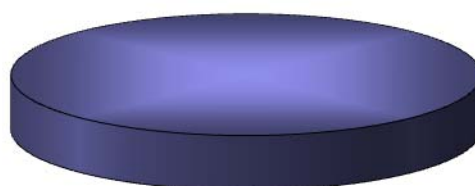
Často myslím nad tím... A potom říkám k čemu? Islám tady mám, to znamená modlit se mám kdy. Mám studenou i teplou vodu, děti tady mají všechno. A co můžu jim dát doma? Já teď musím myslet na děti. Nechci domů, čestně.

Kdyby děti nebyly?

Bez jakéhokoli rozmýšlení odpoví - Já bych tady nebyla, nikdy. Mám dojem, že rozhovor je u konce, ale Tamara ještě potřebuje něco dodat. Já musím děkovat dětem, že jsem tady a že

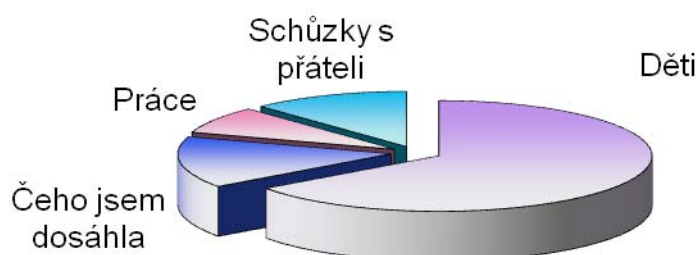
jsem živá. Já neříkám, že jsem šťastná. Já se směju, když jsem s tebou. Strašně málo se směju. Z toho, co Tamara právě říká, je mi opravdu smutno. Moc dobře totiž vím, jak je smích pro Tamaru důležitý. „Nemůžu se smát, když vím, co je doma.“

Koláč starostí

Domov v
Čečensku

Koláč radostí

6.2 Rumisa

Rumisa představuje určitou výjimku, co se zmíněné dostupnosti týče, neboť jako jediná nepobývá v Praze. Je to dáno zejména tím, že ještě stále nezískala status azylanta, dosud se tedy nachází v pozici žadatele o mezinárodní ochranu.

Kontakt na tuto ženu jsem obdržela od Věry Roubalové, a sice v době, kdy ještě Rumisa vyčkávala na rozhodnutí třetí instance a bydlela v Mimoni, nedaleko Stráže pod Ralskem. Její svízelná situace přiměla Věru R. k rozhodnutí požádat mne, zdali bych ji nemohla navštívit. Tato nabídka mne zaujala, a proto jsem ji přijala. A nedlouho poté, začátkem února, se vydala na první návštěvu.

Rumisa pochází ze čtyř sourozenců, všichni jsou mladší. Její rodiče zůstali v Čečensku, stejně jako rodiče jejího muže. Všichni blízcí příbuzní jsou dosud naživu.

Rumise je 29 let, je vdaná a má čtyři zdravé děti. Dvě holčičky – Raisu (10 let) a Oksanu (8,5 roku) a dva chlapečky, kteří se narodili v Čechách – Chárona (3,5 roku) a Saida (1,5 roku). Z Čečenska utíkali společně s rodinou bratra jejího manžela, která se usadila v Belgii. Rodina Rumisy do Belgie bohužel nedorazila, neboť v době útěku již Rumisa čekala Chárona a zdravotní důvody jí tak zabránily pokračovat v cestě.

Manžel Rumisy je o osm let starší. Jeho vysokoškolské pedagogické vzdělání je s největší pravděpodobností ovlivněno prací jeho rodičů. Otec je ředitelem školy, matka na této škole vyučuje. Rumisa též studovala pedagogiku, avšak své studium již nestihla dokončit. Vzdělání tedy patří mezi jejich vysoce uznávané hodnoty, a proto jsou děti neustále motivovány k učivu, zejména otcem, jenž je za dobré studijní výsledky odměňuje dárky. A musím říci, že obě dcery ve škole prospívají velmi dobře. Oksana měla dokonce jen pár dvojek.

Otec, dle výpovědí dětí, zastává v rodině roli „hodného“ rodiče, který se snaží přání svých dětí proměňovat ve skutečnou realitu. „Je důležité, aby byly děti šťastné,“ tak zní jeho motto.

Přestože žije Rumisa již čtvrtým rokem v určité izolaci od společenského dění, daří se jí v této nelehké životní situaci velmi obstojně fungovat, nepodléhat zdlouhavému procesu a nepřenášet své obavy na děti. Velkou oporou je jí neustálý kontakt s krajankou, Čečenkou Chedou, jež s ní vede časté telefonní hovory, ale též zde dochází ke sporadickým osobním setkáním. Cheda je azylantka žijící v Praze.

Azylová procedura je pro Rumisu vskutku noční můrou, neboť dosud obdržela pouze samé negativy, a tak její zdejší pobyt je jedním dlouhým čekáním.

Rumisa přišla do Čech v říjnu v roce 2003. Po odchodu z přijímacího střediska ve Vyšních Lhotách byla umístěna do uprchlického tábora v Kostelci nad Orlicí, což byl její první, leč nikoli poslední uprchlický tábor. Významná je čekací lhůta na rozhodnutí v záležitosti podané kasační stížnosti. V té době byla totiž jejímu manželovi učiněna výhodná nabídka bytu, který mohli na přechodnou dobu spravovat. Tento byt se nacházel v Mimoni. Rumisa tuto příležitost opustit uprchlický tábor zprvu vítala, poté se však cítila značně opuštěně. Naneštěstí tato změna netrvala dlouho. Jakmile obdrželi třetí negativ, byli nuceni navrátit se zpět do Vyšních Lhot. Celý proces se nyní rozbíhá nanovo. Příčinou této další šance je jejich nejmladší syn, jenž získal loni v listopadu doplňkovou ochranu. Rodinní příslušníci jsou proto v této chvíli oprávněni k nabytí doplňkové ochrany za účelem sloučení rodiny, avšak Rumisa se nechce vzdát, stále tedy usiluje o mezinárodní ochranu v podobě azylu. Na rozhodnutí vyčkává v uprchlickém táboře ve Stráži pod Ralskem.

Již při první návštěvě jsem přemýšlela o důvodech zamítnutí podaných žádostí o mezinárodní ochranu. Nemohla jsem pochopit, jak je posuzována jejich oprávněnost, jestliže situace žadatelů jsou si co do charakteru tak blízké. Rumisa mi tuto otázku zodpověděla. Pohovor, toť stěžejní úkon, od něhož se odvíjí rozhodnutí ministerstva vnitra. Vzpomněla jsem si na teorii, během níž jsme o tomto mluvili. „Nikdo nám neřekl, že je ten rozhovor tak důležitý,“ pravila Rumisa. A proto Rumisa a její manžel neuvedli veškerá důležitá fakta, která by jejich budoucnost byla bývala mohla zásadně ovlivnit. Jediný moment tak rozhodl o jejich osudu.

Rozhovor

Rumisa se ještě stále nachází v uprchlickém táboře. Vstup do areálu je povolen jen po předložení propustky vydané Ministerstvem vnitra. Vyřízení této žádosti trvá přibližně tři týdny. Nechtělo se mi tak dlouho čekat, a tak jsem se rozhodla přijet za svou respondentkou s vědomím, že budu odkázána na její ochotu pobytu mimo území uprchlického tábora. Rumisa byla naštěstí velmi vstřícná, a tak jsme se krátce po mém příjezdu společně s jejími dětmi odebraly do blízké cukrárny. Společným znakem všech Čečenců je vskutku bohatá pohostinnost, a tak mé pozvání na kávu bylo odmítnuto. Roli hostitele zaujala Rumisa. Při zákusku a teplé kávě začínáme náš rozhovor.

Co Vás jako první napadne, když se řekne „postavení čečenské ženy“?

Nашe ženy nemají volnost. Musí být vždycky doma. Musí být doma, aby ostatní řekli – ona je slušná žena.

Jaké postavení zaujímá čečenská žena v cizí zemi, konkrétně v České republice?

Ona musí být stejná.

A jde to, i když je tu jiná kultura, jiné tradice?

Musí být tu stejná.

Mnoho žen tu například nosí kalhoty. I Fatima je nosí. Jak to máte Vy?

Nikdy nenosila jsem kalhoty. Manželovi se to nelíbí.

Vnímáte změnu svého postavení? Pokud ano, je Vám tato změna příjemná?

Není to tu špatné. Přijeli jsme z války a teď se tu cítím klidně.

Každá situace má svou pozitivní i negativní stránku, alespoň se to tvrdí. Jaká u Vás v souvislosti s pobytem v ČR převažuje?

Pobyt je tu dobrý. Špatného nic nevidím.

A kdybyste mohla, co byste si teď nejvíc přála?

Trvalý pobyt.

Jak silný vliv má na Vaše postavení Vaše role uprchlíka?

„Mám už dost uprchlíka“. Chtěla bych dostat nějaký doklad, abych mohla být jako normální lidi. Přeju si to každý den.

Jaký byl Váš nejhorší okamžik během Vašeho odchodu do ciziny?

Já když odcházela z domu, já nechtěla vidět nikoho. Dva dny před odjezdem jsem byla u babičky a dědy. Uklízela tam a řekla: „Já možná brzy odjedu...“ Nechtěla jsem oficiální loučení. S maminkou udělala jsem stejně... V tu chvíli přestává mluvit a začne plakat. Opravdu pláče. Je mi z toho smutno. Ihned se jí omlouvám za příliš intimní otázku. „To každý den tak,“ odpoví. Na chvíli ji chytanu za ruku... Rumisa je bojovnice, a tak slzy brzy osuší a pokračuje ve vyprávění. S maminkou jsem se oficiálně taky neloučila. Jen s rodinou manžela. Jeho maminka nás doprovázela až do Běloruska.

Říká se, že těžké chvíle člověka zocelují. Vzpomínáte si na nějaký zážitek, který Vám v konečném důsledku byl nějak prospěšný?

Nemám takový.

Co u nás (v ČR) nejvíce postrádáte?

Chybí mi toho moc.

Kdybyste měla tu možnost, co byste chtěla přivést od vás – z Čečenska?

Rodiče, víc nic. „Dražší nic není.“ Chtěla bych, aby děti viděli svou babičku.

Chtěla byste se vrátit domů?

Já ano, ale nemůžu. Jestli pojedu, tak zase budu kvůli manželovi mít problémy.

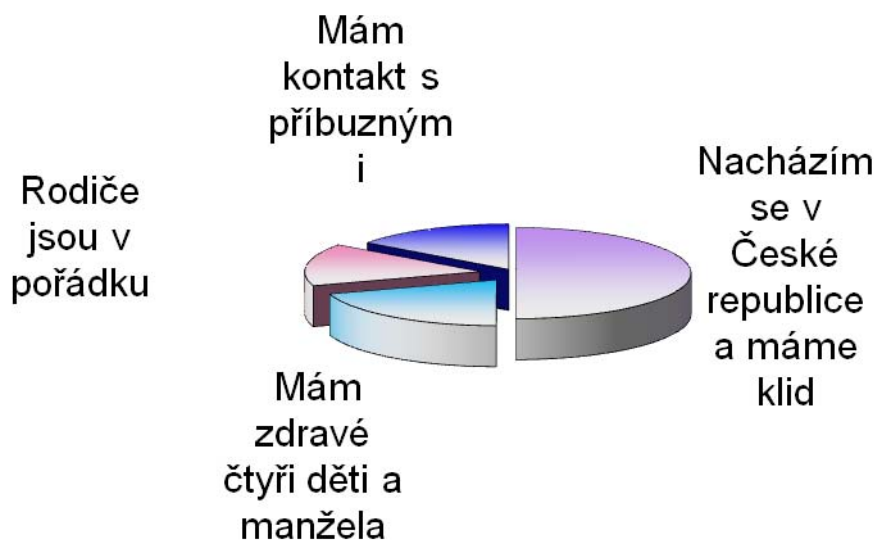
Manžel je tedy pronásledovaný? Kvůli čemu je to?

Pomáhal během války čečenským vojákům. Organizoval meetinky. Nemohl bojovat, ale pomáhal, hodně pomáhal. Pomáhal finančně.

Koláč starostí

Koláč radostí

6.3 Roseta

Rosetu jsem poprvé potkala na multikulturní skupině. Již první dojem byl velmi působivý. Roseta je velmi hezká mladá Čečenka, jež má svou hrdost a v případě potřeby disponuje uměním dostatečného prosazení, popřípadě ohrazení. Tato žena na mne působí dojmem soběstačné vyrovnané osobnosti, jejíž pevné postavení však nevzniklo v průběhu přirozeného procesu, leč pod vlivem daných nezvratných okolností.

Roseta pochází ze šesti sourozenců. Je nejstarší. Dva bratři žijí v Čečensku, její sestra a třetí bratr jsou též v Čechách. Poslední sourozenec byl v osmnácti letech zabit ruskými vojáky.

Roseta je 37letá svobodná Čečenka. V roce 1987 ukončila středoškolské vzdělání. Poté absolvovala pětileté vysokoškolské studium pedagogiky. Třináct let působila jako učitelka, a sice jako vyučující matematiky a fyziky.

Azylová procedura proběhla velmi rychle. „Jsem Čečenka, která dostala azyl za nejkratší dobu,“ pravila Roseta.

Roseta uprchla z Čečenska spolu se svým bratrem Mancurem a jeho dcerou Elzou. Bylo to v prosinci roku 2005. První zastávkou v Čechách byl její pobyt ve Vyšších Lhotách, po němž byla umístěna do uprchlického tábora v Zastávce u Brna. Zde zůstala pouhé čtyři týdny. Poté využila pozvání své sestry Fatimy, která již pobývala v Praze. Její žádost byla po roce a čtyřech měsících posouzena jako oprávněná. Azyl byl udělen z humanitárních důvodů. Příčinou byly její zdravotní problémy.

Její bratr však azyl nezískal, Elza také ne. Stále ještě čekají na rozhodnutí, avšak azyl již nepatří k jejich prioritám. Jejich zkušenost s azylovým řízením není vskutku příjemná. Mancur strávil sedm hodin na pohovoru, bez prokazatelného vyslouženého výsledku. Dosud se mu nepodařilo získat žádné stálé zaměstnání, a tak využívá příležitostných nabídek brigád. V současné době zastává pozici ostrahy v jednom z pražských hudebních klubů.

Roseta žije společně se svým bratrem a jeho devítiletou dcerou. Pražský byt obývají s 22 letou Češkou, s níž se Mancur nedávno oženil. Jejich domácnost je tedy prostoupena příjemným převažujícím ženským principem.

Rozhovor

Roseta jako jediná ze čtyř vybraných respondentek pravidelně dochází do komunitního centra Berkatu. Navštěvuje zde kurzy anglického jazyka a šití. Naše setkání zprvu probíhala v jejím pražském bytě, avšak za účelem rozhovoru jsme se sešly v Inbázi. Roseta byla poměrně snadno dostupným „objektem“ a právě proto se stala mou první dotazovanou adeptkou.

Formulace stanovených otázek jí očividně nepůsobily obtíže, a tak jsem se ujistila, že není třeba jejich znění měnit.

Co Vás jako první napadne, když se řekne „postavení čečenské ženy“?

Teď je to stejné. V Čečensku už jsou evropské prvky. Poté se Roseta zamyslí a dodá – Čečenská žena má víc štěstí než česká, protože má podporu...od rodiny. Pocit, že není sama. „Já určitě to cítila.“

Někteří lidé si myslí, že žena je v Čečensku něco málo. Domnívají se, že je svým mužem utlačována a zotročována. Je to tak?

Není. Může s mužem mluvit, ale neřeší věci na veřejnosti. Roseta se na chvíli odmlčí, a pak s úsměvem na tváři dodá – Můžu být klidná za ty věci, které má na starosti manžel, nebo bratr.

Vyhovuje Vám to tedy?

Ano – bylo velmi rozhodné.

Jaké postavení zaujímá čečenská žena v cizí zemi, konkrétně v České republice?

Tady je víc práv, ale není to tak dobré pro nás. Je tu víc práce, ale cizince nechtějí do práce. „Moc těžké najít si práci.“ Roseta se navrácí k zmíněné širší nabídce práv. „Já ich nepotřebovala, protože chodila do práce, potom domů. Žila v tom svojom a stačilo mi to.“

A jaké je to ve Vaší komunitě, mezi Čečenci pobývajícími na území ČR?

Moc jich tu neznám. A ti, co tu žijí, všichni mají víc starostí.

Chybí Vám kontakt s Čečenci?

Moc. Kamarádky z Čečenska píšou smsky, ale nestačí to.

Vnímáte změnu svého postavení? Pokud ano, je Vám tato změna příjemná?

Ano. Raději bych byla doma.

Každá situace má svou pozitivní i negativní stránku, alespoň se to tvrdí. Jaká u Vás v souvislosti s pobytem v ČR převažuje?

Je to tak stejný. Potkala jsem moc dobrých lidí, dokonce mám kamarádku Češku. Ale byly problémy s Chedou ve škole. Považovali ji za Rusku. Chovali se k ní ošklivě.

Mysleli si tedy, že je Ruska. Aha. A když zjistili, že je Čečenka?

Jako Čečenku ji berou líp. Nerozumím tomu, proč vy nemáte rádi Rusy. To je spíš naše věc. A přitom já nepovažuju Rusy za špatné. Měla jsem učitelku Rusku a byla moc hodná.

Jak silný vliv má na Vaše postavení Vaše role uprchlíka?

Její tvář výrazně posmutní. *Nelíbí se mi to slovo uprchlík. Už se cítím dlouhou dobu jenom uprchlíkem. „Už necítím se ani člověkem, jenom uprchlíkem. To je rozdíl mezi Čechy a Čečensko.“* Cítím silné napětí v ovzduší, neodvažuji se do toho nyní vstupovat, nechávám ji volně mluvit. *Já myslela, že někou dobu tu budu, a pak bude to lepší. Ale není. Chtěla jsem sem jet, abych mohla podporovat svou rodinu v Čečensku a teď...? Podporuje ona mě. To je špatné.*

Jaký byl Váš nejhorší okamžik během Vašeho odchodu do ciziny?

My přijeli po přihlášce od sestry. Báli jsme se, že nedostaneme vízum, ale dali nám ho. Přiletěli jsme letadlem. Rodina se složila na cestu. Ale na ruském letišti nás nechtěli pustit. Ptali se nás na všechno. Po nějaké době nás tak něk pustili. Poté chvíli mlčí. A nakonec dodá - Možná mám štěstí, že mám dobrou rodinu. Chci pokračovat další otázkou, ale Roseta náhle řekne - A Vyšní Lhoty byly špatné.

Myslíte přijímací středisko Vyšní Lhoty?

Ano. My byli tam jen dvě neděle, ale podruhé bych tam nešla ni za žádné peníze. Vyšní Lhoty je takové vězení. „Chceš, nechceš, ty MUSÍŠ to jíst.“ My byli tam v prosinci a necítily ten Váš svátek.

Všechno dělají, aby ty si už šel zpátky. My nemohli pracovat. Chodili jsme na propustky k sestře, ona nás musela krmit. Tón hlasu se zlehka přirostuje... Ale Roseta sama náhle obrátí směr svých úvah a začne jmenovat instituce, jež jí v nelehké životní situaci byly oporou. V OPU mi pomohli. Mám Berkat, mám angličtinu. “

Co pro Vás znamená Berkat?

„Tady odpočívám od těch všech hrůz.“ Tady jsou příjemní lidé. Ale mohl by Berkat udělat víc pro Čečence a Afghánce. Necítím, že by ta organizace byla víc pro Čečence než pro ostatní. Toto sdělení mne zaskočí, avšak Roseta je žena moudrá, a tak zanedlouho poopraví svou původní myšlenku na tvrzení - „No, MOŽNÁ by mohli udělat víc...“

Říká se, že těžké chvíle člověka zocelují. Vzpomínáte si na nějaký zážitek, který Vám v konečném důsledku byl nějak prospěšný?

„Šla jsem tady k doktorovi,“ odpoví velmi pohotově, „nikdy v Čečensku bych nešla.“

Následuje chvíle zamyšlení a poté doplňuje svou výpověď o přiznání - *Už se tolik nestydím.*

Co u nás (v ČR) nejvíce postrádáte?

Čečensko. Rodinu. Kamarádky. Žáky. „Všechno, čemu byla ráda.“

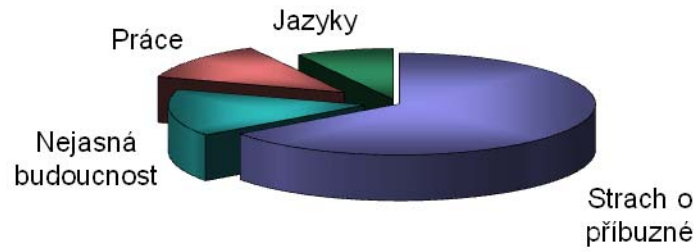
Chtěla byste se vrátit domů?

Určitě. „To určitě, ale chtěla bych, aby Čečensko mělo všechny ty možnosti, které má Česko.“

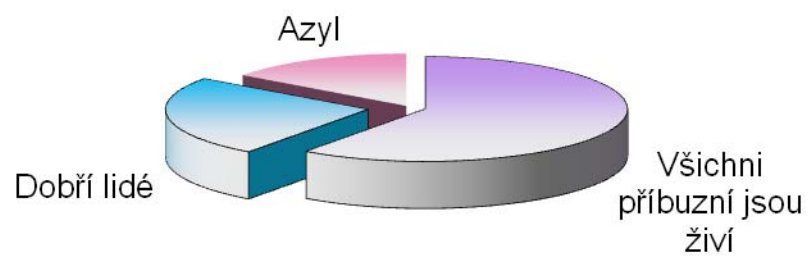
Jaké možnosti myslíte?

„Víc profesí tady.“ U nás někam musím odcházet a vyučit se tam. „Chtěla bych pro Čečnu dobrý život.“ Ne každá rodina může si u nás dovolit počítač. Tady skoro každý ho má doma. „Ale všechno to není tak důležité...Chtěla bych domů.“

Koláč starostí

Koláč radostí

6.4 Fatima

Když jsem se rozhodla zaměřit svou bakalářskou práci na čečenské ženy a začala hledat případné adeptky na případové studie, doporučila mi jedna zaměstnankyně Berkatu paní Fatimu. „Je to moc milá paní. Určitě Ti ráda pomůže.“ Tehdy jsem ještě netušila, že jde o sestru Rosety. Fatima má těžce postiženého syna, a tak mnoho času tráví v lázních mimo Prahu. Proto bylo velmi obtížné se sejít. Nakonec jsme však našly společný volný čas a já se za ní tedy rozjela. Zprvu mi toto setkání nebylo příliš příjemné, neboť jsem si uvědomila, že tato žena má opravdu těžký život, zejména kvůli neustálé péči o mladšího syna. A proto jsem si ve chvíli mé návštěvy připadala jako nežádaný host, jenž přichází s naprosto bezvýznamnou prosbou. Avšak Fatima byla opravdu velmi milá a vstřícná. Nakonec jsem její byt opouštěla se zcela opačným pocitem, než jsem měla na začátku. Nabyla jsem dojmu, že pro ní náš rozhovor byl víceméně příjemným narušením každodenního stereotypu.

Fatima je o tři roky starší než její sestra Roseta. Za měsíc tomu budou tři roky, co pobývá na území České republiky. V roce 2004 tedy u nás požádala o azyl. Dva týdny strávila ve Vyšních Lhotách, poté byla přeložena do uprchlického tábora v Zastávce u Brna. Po uplynutí jednoho měsíce získala azyl a mohla se tak přestěhovat do azylového domu, jenž se nacházel hned vedle tábora. Zde bydlela rok. „Bylo to horší než v táboře,“ praví se smutným obličejem, „každý týden jsme volali sanitku. Šamíl trpěl na epileptické záchvaty.“ Naštěstí po roce dostali svůj samostatný byt.

Fatima má dva syny. Jak jsem se již zmínila, mladší syn je těžce postižený. Nejde o vrozený handicap, leč o velmi smutný důsledek rusko-čečenského konfliktu. Šamíl musel podstoupit tři operace mozku, jež doktoři zprvu odmítali provést. Fatima si však stála tvrdě za svým a doslova tak vybojovala svému synovi život. Nyní je Šamílovi sedm let a díky neúnavné péči jeho matky se již naučil i chodit.

Staršímu synovi je devatenáct let. Za dobu pobytu v Čečensku si prožil mnoho těžkých chvil, z nichž bych vyzdvihla nezbytnost samostatného ročního skrývání se ve sklepech, jež bylo podmíněno neodkladným pobytem jeho mladšího bratra v ruské nemocnici za doprovodu matky.

Fatima byla dvakrát vdaná. Její manželství však netrvalo dlouho. První sňatek byl uzavřen v roce 1985, Fatimě bylo osmnáct let. Její manžel měl však autonehodu, jež zapříčinila, že prvního syna porodila již jako vdova. Ve věku třiceti dvou let ji ukradl její druhý manžel. Byl jedináček, a tak se velmi těšil na syna, kterého Fatima krátce po svatbě počala. Bohužel byl krátce před porodem zabit ve válce. Ani on tedy svého potomka nespátřil. Od té doby žije Fatima sama. Její sestra Roseta jí však s domácností velmi vypomáhá.

Rozhovor

Fatima mi hned zpočátku mé návštěvy nabídla tykání, a proto je následující rozhovor veden zcela neformální cestou.

Celodenní nezbytná péče o mladšího syna jí neumožňuje jakýkoli přesun, a tak přijíždím já za ní. Rozhovor tedy probíhá v jejím bytě, který je prostorově poměrně stísněný. Fatima se v průběhu mé návštěvy několikrát zmiňuje o svých snahách získat větší bytovou jednotku. Bohužel tento její záměr stále zůstává bez odezvy. Třebaže náš rozhovor probíhá při příležitosti prvního společného setkání, atmosféra je zcela uvolněná a já cítím, že se mohu zeptat opravdu na cokoli.

Co Tě jako první napadne, když se řekne „postavení čečenské ženy“?

„To musí být takové něco čisté, dobré srdce, otevřené...jako maminka.“ U nás je holka taková máma. Ona dělá rodinu. Všechno záleží na té ženě. Rodina se posuzuje podle ženy. Žena musí být disciplinovaná, čistá.

Jaké postavení zaujímá čečenská žena v cizí zemi, konkrétně v České republice?

Koukají na nás jako na někoho, kdo přišel z hor. Na někoho, kdo neumí nic. „Necítím se tu jako člověk.“

Vnímáš změnu svého postavení? Pokud ano, je Ti tato změna příjemná?

Ano, vnímám. V Čečně věděla jsem, co můžu. Tady nevím.

Každá situace má svou pozitivní i negativní stránku, alespoň se to tvrdí. Jaká u Tebe v souvislosti s pobytem v ČR převažuje?

Pobyt tady mi zachránil život a čest. Ted' už mám klid.

Byla bys schopna uvést i nějaký opačný příklad, to znamená nějaké negativum?

Špatný je, že nemáme občanství. Až dostaneme občanství, budeme se cítit člověkem.

Jak silný vliv má na Tvé postavení Tvá role uprchlíka?

To je katastrofa. Poté se odmlčí a zamyslí. Po chvíli dodá: „Mám jedno slovo – katastrofa.“

Jaký byl Tvůj nejhorší okamžik během Tvého odchodu do ciziny?

Rozloučení s maminkou na letišti. Nastane chvíle ticha. Fatima vzpomíná, její obličej posmutní. Ale netrvá to dlouho a začne vyprávět příhodu, která mne opravdu chytí za srdce. Maminka nosí stále šátek. Bojí se Alláha. A proto i spí v šátku. Když jsme se loučili na letišti,

prvněkrát sundala šátek z hlavy. Udělala to, aby mi neuškodila. Vzpomínka ji očividně bolí. Avšak je tak silná, že si neodpustí ještě jednou zopakovat již vyřčenou myšlenku. „Nikdy předtím nesundala svůj šátek.“

Říká se, že těžké chvíle člověka zocelují. Vzpomínáš si na nějaký zážitek, který Ti v konečném důsledku byl nějak prospěšný?

„Nevím.“ Po dlouhé době ale dodá, a sice zcela rozhodně: „Mé ukradení druhým mužem.“ Když mě ukradl, myslela jsem, že je to špatné. Bylo to ale to nejlepší, co mě v životě potkalo. Její obličej září. „Chceš ukázat fotku?“ Odpovídám, že ano. Přináší fotoalbum a otvírá ho na fotce, kde je ona se svým mužem. „Je to opravdu moc pěkný chlap,“ pravím a myslím to upřímně.

Co u nás (v ČR) nejvíce postrádáš?

Maminku s tatínkem. Moc mi chybí. Voláme si.

Jak často si voláte?

Jednou v měsíci. Je to pro mě moc důležité slyšet je.

Chtěla bys se vrátit domů?

Samozřejmě. Po chvíli ale dodá: „Dobrá kamarádka by bylo těžký tu nechat. Ale když nechala jsem tam rodiče...“

Které kamarádky myslíš? Jsou to ty Češky, o nichž jsi se již jednou zmínila?

Ano.

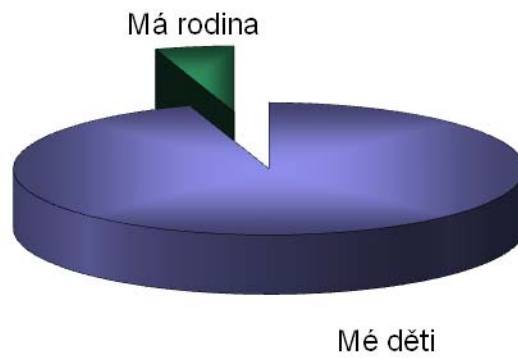
Jak dlouho je znáš?

Dva roky znám Kláru. Míšu znám trochu víc. Poté řekne velmi důležitou myšlenku: „Kvůli těm ženám myslím, že dobrý jsou Češky.“

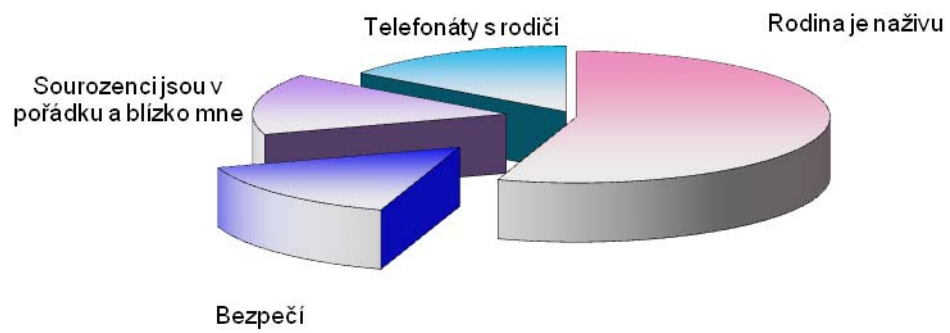
A kdyby jich nebylo?

Vrátila bych se zpátky.

Koláč starostí

Koláč radostí

7. Shrnutí poznatků případových studií

Případové studie mi umožnily nahlédnout do osobního života daných respondentek a seznámit se tak s jejich nelehkou situací. Výše uvedené informace získané na bázi vzájemné důvěry pokládám za velmi cenný „materiál“, který lze nyní využít k následujícímu shrnutí. Případy konkrétních žen se vzájemně liší. Jejich životní příběhy nejsou stejné.

Tamara je představitelkou silné ženy, která vždy usilovala o naplnění svých představ, leč v souladu s čečenskou tradicí. Třebaže se jí podařilo dostat na medicínský institut, což bylo jejím velkým přáním, neodporovala v době nuceného přerušení, resp. zakončení studia. Přijala svou úlohu manželky a matky spojenou s péčí o domácnost.

Válka, jež jí připravila o muže, se stala důvodem jejího odchodu. Obava o bezpečí svých dětí patřila mezi hlavní příčiny jejího uprchlictví. Stejný důvod lze nalézt též u **Fatimy**. I ona opustila svůj domov právě kvůli dětem.

Tamara je azylantka, obdobně jako dvě další respondentky – **Roseta** a **Fatima**. Bohužel důvod udělení azylu není znám.

Rumisa je pro mne jakýmsi vzorem čečenské ženy. Již čtyři roky pobývá na území České republiky, jako jediná mezi vybranými respondentkami stále zaujímá roli žadatelky o mezinárodní ochranu, a přese všechny tyto nepřízně „osudu“ si uchovává svou tradici, zůstává stále stejná. „*Ona musí být stejná.*“ Je až neuvěřitelné, jak pevné je její postavení navzdory obtížné situaci, ve které se ocitá.

Tato žena je smutným příkladem častých obětí zdlouhavého a nespravedlivého azylového procesu. Důvodem jejího pobytu na území České republiky je pronásledování jejího manžela, jehož život by byl v Čečensku ve vážném ohrožení.

Roseta je typická Čečenka, hrdá a krásná. Zpočátku tedy nebylo jednoduché s ní spolupracovat. Avšak velmi brzy jsem si ji oblíbila a zvykla si na její britkou upřímnost. Roseta, jak jsem se již zmínila, je též úspěšná žadatelka o mezinárodní ochranu. Obdržela humanitární azyl na základě jejích vážných zdravotních problémů.

Fatima je bojovnice. Její život je vsutku jeden velký boj, v němž dosáhla již mnoho vítězství. Největší z nich je život jejího mladšího syna. Fatima získala azyl a to poměrně rychle, avšak jen díky velmi špatnému zdravotnímu stavu Šamíla.

Cílem mých případových studií bylo zjistit, jak se u nás čečenské uprchlice cítí. Zaměřila jsem se zejména na jejich současné postavení s předpokladem, že muselo projít určitou změnou, a sice pod vlivem naší „cizí“ společnosti, „cizí“ kultury.

Nejdříve jsem zjišťovala, jaké postavení ženy zaujímaly ve své zemi původu. Použila jsem otázky - **Co Vás jako první napadne, když se řekne „postavení čečenské ženy“?**

Odpovědi respondentek měly společný základ. Čečenská žena je podle nich zejména matka. Cituji: **„To musí být takové něco čisté, dobré srdce, otevřené...jako maminka.“** Žena je v čečenské společnosti ústřední postavou, která mimo to, že drží celou rodinu pohromadě, představuje též hlavní roli pověsti své rodiny. **„Ona dělá rodinu. Všechno záleží na té ženě. Rodina se posuzuje podle ženy. Žena musí být disciplinovaná, čistá.“**

Nejvíce mne však zaujala odpověď Rosety, která se jako jediná lišila od ostatních. **„Čečenská žena má víc štěstí než česká, protože má podporu...od rodiny. Pocit, že není sama. Já určitě to cítila.“**

Na první otázku jsem navázala dotazem - **Jaké postavení zaujímá čečenská žena v cizí zemi, konkrétně v České republice?**

Získané odpovědi potvrdily, že jejich postavení v naší společnosti není opravdu lehké.

„Koukají na nás jako na někoho, kdo přišel z hor. Na někoho, kdo neumí nic. Necítím se tu jako člověk.“ Zejména Čečenky, jako kupříkladu Tamara, které se svobodně rozhodly uchovat si své tradice, musí každodenně čelit mnoha opovržlivým reakcím svého okolí. **„Pro mě je to těžký, protože nosím to oblečení, ten šátek. Ale to nedělají všechny čečenské ženy. To záleží na každý.“**

Zajímalo mne, zdali si samy uvědomují změnu svého postavení, a proto jsem jim v rozhovoru položila tuto otázku - **Vnímáte změnu svého postavení? Pokud ano, je Vám tato změna příjemná?**

Roseta i Fatima se shodly na tom, že tuto změnu registrují a zároveň by se rády navrátily ke svému původnímu postavení. Cituji: **„V Čečně věděla jsem, co můžu. Tady nevím.“** Rumisa hodnotila nastalou situaci shovívavěji: **„Není to tu špatné. Přijeli jsme z války a teď se tu cítím klidně.“** Pozoruhodná, od předešlých názorů značně se lišící odpověď však přišla od Tamary. **„Přijela jsem, protože tady se cítím bezpečně. Přijala jsem zákony vaše a jiné věci. A ta změna se mi líbí. Protože já rozhoduji nad životem.“**

Musím přiznat, že mne tato reakce zpočátku překvapila. Avšak když jsem si vzpomněla na její vyprávění o minulosti a doplnila ho o její charakter, pochopila jsem. Tamara si vždy přála dělat mnoho věcí, které byly povoleny jen mužům. Naše kultura jí v tomto směru otevřela nepoznané možnosti. „**Tolik věcí jsem zvládla tady. Tolik kurzů a autoškolu. Já měla takový sen – řídit auto.**“

Každý člověk zaujímá mnoho životních rolí, které pak ovlivňují jeho postavení. Významnou úlohu v životě mých respondentek sehrává jejich role uprchlíka. Formulace mé otázky zněla - **Jak silný vliv má na Vaše postavení Vaše role uprchlíka?**

Upřímně, nečekala jsem, že jejich reakce budou tak silné. „**Mám už dost uprchlíka.**“ „**Mně to vadí strašně.**“ „**Mám jedno slovo – katastrofa.**“ Nejvíce mi však v paměti utkvěla odpověď Rosety: „**Nelíbí se mi to slovo...uprchlík. Už se cítím dlouhou dobu jenom uprchlíkem. Už necítím se ani člověkem, jenom uprchlíkem.**“

O současném postavení mých respondentek vypovídají i **koláče starostí a radostí**, které jsem umístila na závěr každé případové studie. Přestože se každý skládá z jiných dílů, je možné zde najít i leccos společného.

Koláč starostí jsem záměrně umístila na první místo, neboť starosti v životě mých respondentek jednoznačně převažují. Významnou součástí jejich obsahu představuje často zmiňovaná **obava o příbuzné**. Nejvýstižněji to zachytila paní Tamara, která celou výplň kruhu přiřadila jedné položce, a sice **Domovu v Čečensku**. Další opakující se složkou byl **strach z budoucnosti**, který najdeme u Rosety, ale též u Rumisy. Jejich posledním společným bodem je **absence práce**. Poměrně neočekávaná byla postrádaná potřeba **studia**, o níž se zmiňuje Rumisa.

Domnívala jsem se, že koláč radostí bude co do počtu položek výrazně ochuzen. Avšak k mému překvapení opak byl pravdou. Opět se zde setkáme s opakující se složkou náležící **blízkým příbuzným**, a sice ve smyslu jejich přežití. Nutno však dodat, že ztráty lidských životů byly zaznamenány u všech vybraných respondentek s výjimkou Rumisy.

Dalším „předmětem“ jejich radosti je **pocit bezpečí**, který lze najít u Fatimy a Rumisy. Velmi příjemným a pro mne neočekávaným zjištěním bylo, když jsem u Rosety objevila položku - **dobří lidé**. Méně překvapující, leč přesto spíše nepředpokládaná radost byly **telefonáty s rodiči**, které představují významnou součást koláče Fatimy.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo seznámit se s problematikou čečenských uprchlic, a sice jak po teoretické stránce, to znamená zjištěním co nejvíce informací v oblasti uprchlictví, čečenské tematiky a s nimi spojenou sítí existujících organizací, jež těmto lidem v jejich svízelné situaci pomáhají, tak v praxi prostřednictvím navštěvovaných ženských multikulturních skupin a následně navázaných vztahů s konkrétními ženami. Nyní bych ráda vyzdvihla nejvýznamnější ze získaných poznatků.

V **teoretické části** jsem se nejdříve zaměřila na problematiku uprchlictví, přičemž rozhodně nejdůležitější oddíl představuje kapitola „O azylové proceduře v České republice“. Zjistila jsem, že nastavení naší azylové politiky je pro mnohé uprchlíky značně znevýhodňující. Mnohá opatření, jako kupříkladu zavedení termínů bezpečné země původu a bezpečné třetí země, zásadně omezují žadatelovo právo na poskytnutí mezinárodní ochrany.

Podstatná součást azylového procesu, jež představuje jeden z nejméně příjemných, leč nezbytných kroků na cestě k udělení azylu, je pobyt v přijímacím středisku Vyšní Lhoty. Toto zařízení zůstává pro mnohé uprchlíky nezapomenutelnou vzpomínkou. **„Podruhý bych tam nešla ni za žádné peníze. Vyšní Lhoty je takové vězení. Chceš, nechceš, ty MUSÍŠ to jíst. My byli tam v prosinci a necítily ten Váš svátek.“**

Nejvýznamnější okamžik celého azylového řízení však nastává v době pohovoru, který sehrává hlavní roli při posouzení podané žádosti. Fakt, že mnozí uprchlíci nejsou s touto skutečností obeznámeni, je hoden vážného zamyšlení.

Azylová politika má i své světlé stránky, mezi něž patří kupříkladu § 14 zákona O azylu, tedy znovu zavedení azylu z humanitárních důvodů. Tento paragraf se zasloužil o mezinárodní ochranu mnoha „našich“ uprchlíků.

Posledním významným údajem kapitoly „Úvod do problematiky uprchlictví“ je přelomový rok 2003. Česká republika v této době zaznamenala největší příliv čečenských uprchlíků. Statistiky uvádějí 4 515 čečenských „příchozích“, leč jen 62 úspěšných žadatelů.

Druhá kapitola teoretické části pojednává o Čečensku. Mimo jiné se zde též nachází stručný přehled událostí rusko-čečenského konfliktu. V této oblasti mne zaujaly zejména uváděné příčiny 2. rusko-čečenské války, a sice atentáty spáchané na civilistech v Moskvě, za nimiž prý údajně stáli čečenští „teroristé“. Třebaže vina na straně Čečenců nebyla nikdy prokázána, ruská armáda využila této záminky k rozpoutání dalšího nelítostného boje.

Velmi cenným zdrojem k poslední podkapitole nazvané „Postavení čečenské ženy v rámci čečenských tradic“ mi byla publikace Petry Procházkové Aluminiová královna. Osobní zkušenost válečných obětí, v tomto případě zážitky čečenských žen, nám napomáhá vytvořit si co nejdůležitější představu o skutečném dění v Čečensku, jež dosud zůstává značně zastřeno závojem ruské velmoci.

Teoretickou část mé práce uzavírá kapitola „Občanské sdružení Berkat“. Tato organizace, v níž působím jako dobrovolník, poskytuje svým klientům širokou škálu služeb, mezi nimiž bych vyzdvihla zejména vznik komunitního a vzdělávacího centra Doež'1 v Grozném, které je souhrnem a rozvojem všech dosavadních tamějších programů, a samozřejmě projekt Inbáze, jenž představuje pro mnoho uprchlíků velkou oporu. **„Tady odpočívám od těch všech hrůz.“**

V **praktické části** mé práce jsem navázala na službu komunitního centra Inbáze nazvanou multikulturní ženská skupina. Již rok se této aktivitě pravidelně účastním, a proto jsem čerpala z mnoha vlastních zkušeností. Díky dobré znalosti chodu pondělní ženské multikulturní skupiny mohu říci, že ji pokládám za jednu ze stěžejních nabídek poskytovaných tímto komunitním centrem. Má účast na této aktivitě mne naučila mnohým dovednostem, zejména pak práci s ženami a odbourání zbytečných obav z jazykové bariéry.

Nejvýznamnější oddíl mé práce však představují závěrečné případové studie vedené se čtyřmi čečenskými uprchlicemi. Třebaže sběr informací, odvíjející se od společných schůzek, byl velmi obtížný, výsledek vynaloženého úsilí pokládám za uspokojivý.

Na základě získaných poznatků zaznamenaných v praktické části mé bakalářské práce jsem tedy dospěla k závěru, že postavení čečenských žen pobývajících na území České republiky je ovlivněné zejména jejich statusem uprchlíka. Všechny mé respondentky, bez rozdílu, pokládají svou roli uprchlíka za velmi nežádoucí stigmatizaci, jež jako by s sebou zároveň přinášela nálepkou jejich odebraného lidství. Cituji: **„Už necítím se ani člověkem, jenom uprchlíkem.“**

Změnu svého postavení si uvědomují všechny mé respondentky. Není pro ně jednoduchá, leč umí se s ní vyrovnat. Velkou oporou je jim jejich víra, zejména pak u Tamary a Rumisy, pro které je islám neodmyslitelnou součástí jejich života. Jeden výrok Tamary zní: **„Islám tady mám, to znamená modlit se mám kdy.“**

Překvapilo mne, že přestože jejich zdejší pobyt není rozhodně snadnou záležitostí, jejich vlastní hodnocení je v zásadě pozitivní. Cituji: **„Pobyt tady jinom dobrý.“** Domnívám se však, že je to podmíněno jejich přímou zkušeností válečného konfliktu, který u nich „vybudoval“ nižší práh nároků. Dokladem této mé domněnky je výrok Fatimy: **„Pobyt tady mi zachránil život a**

čest. Ted' už mám klid.“ Přestože se zde nachází poměrně mnoho kladných ohlasů, ráda bych nyní ocitovala slova Rosety, která jsou, podle mého názoru, nejvýstižnějším dokladem skutečné reality: „**Chtěla jsem sem jet, abych mohla podporovat svou rodinu v Čechensku a ted'...? Podporuje ona mě. To je špatné.**“

Čechenské ženy jsou, jak jsem již uvedla v kapitole Shrnutí poznatků případových studií, zejména matky, a proto odchod těchto žen je vždy v úzkém sejetí s jejich dětmi. Roseta, třebaže vlastní dítě nemá, opustila zemi svého původu mimo jiné kvůli zajištění bezpečí její neteře Elzy. Děti jsou pro čechenské ženy smyslem jejich života, a proto starost o ně a vědomí, že jsou v pořádku a zdraví patří rozhodně k neopomenutelné součásti jejich postavení. Jejich láska k dětem je tak silná, že jsou ochotny obětovat jim i svůj život, svůj domov v Čechensku. Luiza tuto skutečnost vyjádřila nejlépe: „**Co můžu jim dát doma? Já ted' musím myslet na děti. Nechci domů, čestně.**“

Jak se u nás tedy čechenské uprchlice cítí? „**Já musím děkovat dětem, že jsem tady a že jsem živá. Já neříkám, že jsem šťastná. Já se směju, když jsem s tebou. Strašně málo se směju. Nemůžu se smát, když vím, co je doma.**“

Seznam pramenů a literatury

1. DYMEŠOVÁ, G.: Sociální práce s uprchlíky. Sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi. Praha OPU, 2003.
2. GALL, C.: Čečensko: vítězství a prohry. Praha Themis, 2000. 365 s. ISBN 80-85821-79-6.
3. HENDRIKS, M.: Sociální práce a uprchlíci. Praha Český helsinský výbor, 1996. 45 s.
4. Ochrana uprchlíků: Otázky a odpovědi. Praha UNHCR, 2005. 10 s..
5. PROCHÁZKOVÁ, P.: Aluminiová královna: rusko-čečenská válka očima žen. Praha Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 169 s. ISBN 80-7106-730-X.
6. ROUBALOVÁ, V.: Příchozí. Praha G plus G, 2005. 119 s. ISBN 80-86103-82-X.
7. SMETÁNKOVÁ, B.: Individuální pomoc civilnímu obyvatelstvu v Grozném. absolventská práce, Praha Jabok, 2003.
8. TRŽILOVÁ, J.: Na útěku: status uprchlíků. Praha Organizace na pomoc uprchlíkům, 2004. 60 s. ISBN 80-239-3813-4.
9. Uprchlíkem v Česku. Praha Člověk v tísni, 2004. 28 s. Vzniklo ve spolupráci s Open Society Fund Praha.
10. Velký sociologický slovník. 1. svazek, A-O. Praha Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
11. Velký sociologický slovník. 2. svazek, P-Ž. Praha Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5

12. PŘES hranice předsudky lhostejnost. Uprchlický čtvrtletník NESEHNUTÍ. ročník IV/ č. 11.
13. Příručka uprchlického práva.
14. Social and cultural diversity in central and eastern Europe: Old factors and new. Praha Multikulturní centrum Praha, 2005.

Právní normy

15. Zákon č. 165/2006 Sb.
16. Zákon o azylu č.325/1999 Sb.
17. Úmluva o právním postavení uprchlíků - Zákon č. 208/1993 Sb.

Internetové zdroje

18. www.adra.cz
19. www.berkat.cz
20. www.clovekvtisni.cz
21. www.charita.cz
22. www.mvcr.cz
23. www.opu.cz
24. www.ppu.cz
25. www.unhcr.cz
26. www.watchdog.cz

Summary

Postavení ženy v komunitě čečenských uprchlíků

Position of the woman in the community of chechen refugees

Martina Hrdličková

The status of Chechen woman in our society is a very difficult task. This is not only because of her distinct culture and religion but also because of our restrictive asylum policy that plays a significant role in this sphere. Rumisa is not the first, however even not the last Chechen refugee that found herself in endless circle of the asylum process, having almost no prospect of successful ending of her nightmare.

Our ignorance and indolence only pour oil on the flame. The mission of my dissertation will be hopefully fulfilled and would contribute to expansion of our knowledge whereby we will obviate prejudice and would accept those women as equal. Because they are equal. They are mothers loving their children and wives missing their families. Let's unglue the label of „refugee“ and accept them as any other women.

On the multicultural female session we often have long talks on the topic of cooking. This is one of numerous alternatives for establishing contacts and common topics are various. Try to find „yours“. Every new contact eliminating xenophobia is another step of Chechen refugees on their long and distressful journey towards integration into our society.